

Makroøkonomisk utsyn i Russland

– våren 2024

Forfattere

Cecilie Sendstad, Julie Helseth Udal

Prosjektnummer 1649

22. mars 2024

Godkjenner

Mona Sagsveen Guttelvik, *forskningsleder*

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ikke håndskreven signatur.

Emneord

Budsjetter, Forsvarsøkonomi, Makroøkonomi, Russland

Sammendrag

Russlands økonomi vokser, og har overgått forventningene til utvikling. Veksten er i hovedsak drevet av høyt offentlig forbruk og høye oljeinntekter. Forsvaret prioriteres svært høyt, samtidig har de offentlige utgiftene innen andre områder blitt opprettholdt. Dette har ført til presset kapasitet i arbeidsmarkedet og høye lønnsøkninger. Russland lykkes delvis med å omgå sanksjoner, selv om de har skapt utfordringer for produksjons- og tjenesteytningen. Den sosioøkonomiske utviklingen bidrar til sosial og politisk stabilitet. Den videre økonomiske utviklingen vil blant annet avhenge av om de russiske myndighetene lykkes med å opprettholde de høye petroleumsinntektene og å få bukt med inflasjonen. De økonomiske utfordringene knyttet til å finansiere krigen, spesielt nedbetalinger av statsgjeld, skyves fremover til 2030-tallet.

Innhold

1	Innledning	3
2	Metode og data	3
2.1	Makroøkonomisk teori	3
2.2	Kildegrunnlag	4
2.3	Behandling av kildegrunnlaget	5
3	Makroøkonomisk utvikling	6
3.1	Russlands økonomi vokser, men estimatene for langsiktig vekst er svake	6
3.2	Offentlige utgifter stimulerer økonomien	8
3.3	Høye, men fallende, petroleumsinntekter	9
3.4	Internasjonal handel og sanksjonsomgåelser	11
4	Russlands budsjettmessige prioriteringer	16
4.1	De konsoliderte budsjettene og regnskapene viser at forsvar og sosiale formål prioriteres høyest	16
4.2	Det føderale budsjettet for 2023 gikk med et større underskudd enn planlagt	19
4.3	Finansiering av budsjettunderskudd	20
5	Sosioøkonomisk utvikling	23
5.1	Lav arbeidsledighet og høy reallønnsvekst	23
5.2	Høy prisvekst	25
6	Oppsummering	26
6.1	Hva er de viktigste driverne for den russiske økonomiske utviklingen?	26
6.2	Hvordan påvirker den økonomiske utviklingen myndighetenes evne til å finansiere krigen?	27
6.3	Hvordan påvirker den økonomiske utviklingen den russiske befolkningen?	27
	Referanser	29

1 Innledning

Russlands makroøkonomiske utsikter har fluktuert mye siden Russlands fullskala invasjon av Ukraina den 24. februar 2022. I løpet av bare tre måneder gikk IMF's forventninger for det russiske brutto nasjonalproduktet (BNP) fra en årlig vekst på 2–3 prosent i 2022 og 2023 (IMF, 2022a) til en forventning om et fall på 10 prosent (IMF, 2022b). Resultatet viser imidlertid at Russlands økonomi kun falt 1,2 prosent i 2022 og vokste med 3,5 prosent i 2023 (CBR, 2024a). Russlands økonomi er dermed større enn den var før krigen startet.

Formålet med dette notatet er å gi en oversikt over de makroøkonomiske utviklingstrekkene i Russland, og hvordan dette påvirker deres forutsetninger for å kunne opprettholde krigføringen mot Ukraina. Som forrige avsnitt viser, er utviklingen preget av stor usikkerhet. Veien videre vil være knyttet til hvilke tiltak vestlige nasjoner er villige til å innføre mot Russland, hvilke mottiltak Russland innfører og i hvilken grad andre nasjoner kan erstatte Russlands avhengigheter til Vesten. Notatet tar dermed sikte på å svare på tre spørsmål:

1. Hva er de viktigste driverne for den russiske økonomiske utviklingen?
2. Hvordan påvirker Russlands økonomiske utvikling myndighetenes evne til å finansiere krigen?
3. Hvordan påvirker den økonomiske utviklingen den russiske befolkningen?

Målgruppen for notatet er alle med interesse for trender og utvikling i den russiske økonomien, og spesielt de som søker kunnskap om Russlands evne og vilje til å opprettholde finansieringen av krigen mot Ukraina.

2 Metode og data

2.1 Makroøkonomisk teori

For å undersøke utviklingen i den russiske økonomien, er det nødvendig å undersøke de ulike komponentene som utgjør landets brutto nasjonalprodukt (BNP). Dette gjøres ved å benytte generalbudsjettlikningen. Den regner ut størrelsen på BNP basert på hvordan landets produksjon har utviklet seg:

$$\text{BNP} = \text{Privat konsum}^1 + \text{offentlig konsum} + \text{investeringer} + \text{eksport} - \text{import}$$

¹ Privat konsum omfatter konsum til både privatpersoner og til ideelle organisasjoner.

Ved å se på de ulike komponentene, vil vi få innsikt i hva det er som driver den russiske økonomien. Dette vil indikere hvorvidt utviklingen vil være bærekraftig på lengre sikt.

Et viktig poeng i nasjonalregnskapet er at total produksjon i et samfunn er lik samfunnets inntekter. En annen måte å regne ut BNP på, er dermed hvilke inntekter som har blitt skapt i løpet av et år. BNP beregnet basert på inntekter, er gitt ved:

$$\text{BNP} = \text{Lønnskostnader (lønn + arbeidsavgift)} + \text{brutto driftsresultat} + \text{netto produktskatter}$$

Beregningsmetodene for BNP danner grunnlag for hvilke indikatorer vi ser på når vi vurderer den totale utviklingen for russisk økonomi.

2.2 Kildegrunnlag

Informasjon om den russiske makroøkonomiske utviklingen er hentet fra flere kilder:

- Rosstat – Russlands statistikkbyrå som samler informasjon om utviklingen i Russland. En del informasjon blir ikke lenger oppdatert etter 2022.
- Finansministeriet (MinFin) – publiserer informasjon om Russlands overordnede inntekter og utgifter, men etter 2022 er det ikke lenger mulig å finne informasjon på detaljert nivå om hvordan de offentlige midlene forbrukes.
- Den russiske føderale lovforslagsdatabasen, Sistema obespetsjenija zakonodatelnoj dejatelnosti Gosudarstvennoj avtomatizirovannoj sistemy «Zakonotvortsjestvo» (SOZD) – Lovforslagsdatabasen inneholder budsjettutkast og tilhørende underlagsdokumenter.² Her finner vi blant annet utgiftsfordelingen for de ulike politikkområdene for de neste tre årene og reviderte tall for inneværende år. Budsjett for borgere (utgis av Finansministeriet) gir en kort oppsummering av vedtatt budsjett.
- Den russiske sentralbanken (Central Bank of Russia, CBR) – samler historiske data om Russlands makroøkonomiske utvikling, og gjennomfører spørreundersøkelser i næringslivet og blant analytikere om deres forventninger til den økonomiske utviklingen. Tilgangen på informasjon fra CBR er i stor grad den samme som tidligere.
- Regnskapskammeret – et statlig russisk revisjons- og kontrollorgan som har ansvar for å overvåke at de offentlige midlene forvaltes på en økonomisk forsvarlig og effektiv måte. Regnskapskammeret publiserer fremdeles jevnlig rapporter og andre typer vurderinger av russiske budsjetter og regnskap.

² Blant annet prognoser for økonomisk utvikling, høringsuttalelser fra diverse komitéer, Finansministeriets redegjørelse for finans- og skattepolitikk.

-
-
- Føderale finansmyndigheter (Roskazna) – Roskazna publiserer både månedlige og årlige oversikter over utviklingen i inntekter og effektuerte utgifter. Etter 2022 er det imidlertid ikke mulig å finne detaljert informasjon om utgiftsfordeling.
 - Det internasjonale pengefondet (International Monetary Fund, IMF) – samler økonomiske nøkkeltall for samtlige land i verden, og gir prognoser for økonomisk utvikling for de neste fem årene. IMF (2023a) opplyser at historiske data er rapportert fra Finansministeriet. IMF lager egne prognoser for forventet utvikling.
 - FNs handelsdatabase (United Nations Commodity Trade Statistics Database, UN Comtrade) – databasen inneholder informasjon om hvor mye land har handlet med andre land innen ulike varekategorier. Landene rapporterer selv inn verdien av varer de har importert og eksportert til ulike land. Det er varierende hvorvidt land faktisk rapporterer sine handelsdata inn til FN. Russland og Belarus har ikke rapportert handelsdata etter 2021 (UN Comtrade, 2024b).
 - Russiske og internasjonale nyhetssaker og analyser – vi benytter nyhetssaker og analyser hentet fra ulike internasjonale og russiske medier og tenketanker for å gi utfyllende informasjon om dataene. Informasjonskilder omfatter blant annet The Bank of Finland Institute for Emerging Economies (BOFIT), Carnegie Endowment for International Peace, Financial Times, The Moscow Times, Vedomosti og Kommersant.

Hakvåg mfl. (2021) gir ytterligere informasjon om FFIs metode- og datagrunnlag for våre analyser av russisk makro- og forsvarsøkonomi.

2.3 Behandling av kildegrunnet

Den svekkede, og i mange tilfeller manglende, tilgangen på data gjør at det er utfordrende å gjennomføre analyser av den økonomiske utviklingen. Dette gjelder spesielt for analyser om det offentlige forbruket, men det er også utfordringer knyttet til makroøkonomiske analyser.

Tidligere har vi kunnet lese ut detaljer om forbrukte offentlige midler, men nå må vi sammenstille informasjon fra mange forskjellige steder. I enkelte tilfeller kan vi utelukkende basere oss på informasjon fra budsjettet for den kommende planperioden. Utfordringene knyttet til analyser av de offentlige utgiftene kan deles inn i tre kategorier:

1. Det er økt grad av hemmelighet i de føderale budsjettene, og forsvar finansieres over flere poster enn bare forsvarsbudsjettet (se bl.a. Udal og Sendstad, 2022). Det gjør at det er en risiko for at vi vurderer forsvarsutgiftene for lave (og dermed at andre offentlige utgifter vurderes for høye).
2. I tillegg, som vi ser i kapittel 4.1, finansieres forsvarsutgifter i større grad enn tidligere også over regionale budsjetter. Utgifter flyttes altså ut av det føderale budsjettet, og bidrar til at finansiering av føderale oppgaver (altså forsvar) synes mindre enn de faktisk er.

-
-
3. Forsvarsindustrien har muligheter til å ta opp statsgaranterte lån for å sikre produksjonskapasitet. Det gjør at disse utgiftene knyttet til forsvar ikke synes i de offentlige utgiftene, eller ikke dukker opp før om flere år – når lånene forfaller.³

Dette skaper større usikkerhet om de totale forsvarsutgiftene, og den forsvarsøkonomiske utviklingen vi beskriver i dette notatet må dermed anses for å være et nedre anslag. Det er dermed også usikkert om Russland faktisk bruker så mye penger på andre politikkområder som budsjettet kan tilsa. Vi må derfor følge med på andre indikatorer, som for eksempel realinntektsutvikling, for å vurdere hvordan forsvarsutgiftene påvirker Russlands befolkning.

Vi har også enkelte utfordringer knyttet til analyser av den makroøkonomiske utviklingen. Vi finner for eksempel ikke lenger data på Russlands eksport fra russiske kilder, og må derfor basere oss på rapporteringer fra mottakerland (og ikke alle mottakerland rapporterer, som for eksempel har Belarus). Vi har også funnet eksempler på at konklusjoner som Rosstat trekker om økonomisk utvikling ikke samsvarer med datagrunnlaget som de har lagt til grunn (se kapittel 5.1). Det svekker tilliten til de konkrete tallene om den økonomiske utviklingen. For å kunne trekke konklusjoner om de økonomiske trendene undersøker vi derfor flere indikatorer. For eksempel vil høy økonomisk vekst henge sammen med lavere arbeidsledighet, høy lønnsutvikling og økte sparerater. Det gjør oss tryggere på de overordnede trendene, selv om konkrete tall er beheftet med usikkerhet.

3 Makroøkonomisk utvikling

3.1 Russlands økonomi vokser, men estimatene for langsiktig vekst er svake

Ifølge IMF (2024) vokste russisk BNP med 3 prosent i 2023, og er forventet å vokse med 2,6 prosent i 2024 og 1,1 prosent i 2025. Dette er noe lavere enn forventningene til vekst i euroområdet, som er anslått til å være 1,7 prosent på lang sikt. Rosstats beregninger av BNP-veksten for 2023 er noe høyere enn IMF, og viser en vekst på 3,6 prosent (Rosstat, 2024a).

Tabell 3.1 viser at BNP-veksten er drevet av en økning i privat og offentlig konsum, i investeringer, i tillegg til at netto eksport faller. Rosstat har ikke oppgitt hvor høyt fallet er, men våre beregninger tilsier at netto eksport har falt med 127 prosent – noe som innebærer at Russland gikk fra å være en netto eksportør i 2022 til å bli en netto importør i 2023.

³ For eksempel betalte myndighetene ned statsgaranterte lån for forsvarsindustrien for i underkant av 1000 mrd. rubler i 2016 og 2017, se Connolly og Boulègue (2018, s. 6).

Tabell 3.1 *Utvikling i de ulike komponentene av BNP sammenlignet med 2022.*
 Kilde: Rosstat (2024a). *Tallet er beregnet av FFI, basert på BNP-andeler.

	Endring fra 2022
Total	+3,6 %
Konsum	+5,4 %
- Privat	+6,1 %
- Offentlig	+3,6 %
- Ideelle organisasjoner	-1,8 %
Investeringer	+19,8 %
Netto eksport (eksport – import)	-126,9 %*

Privatpersoner og den russiske staten har tjent på utviklingen i 2023, men det har samtidig gått på bekostning av det private næringslivets profitt. Rosstat (2024a) informerer ikke om hvordan BNP-inntektene har utviklet seg, men det er mulig å beregne basert på informasjon om hvor stor andel de ulike faktorene utgjør av BNP-inntektene.⁴ Da finner vi at lønnskostnadene økte reelt med 9,5 prosent, netto produktskatter økte med 6,3 prosent, mens brutto driftsresultat falt med 1,5 prosent. Dette betyr at både lønninger og skatter har økt, mens private bedrifter sitter igjen med et lavere overskudd enn i 2022. En årsak til dette kan være at en del virksomheter ikke lykkes med å overføre prisøkninger på innsatsfaktorer til økte salgspriser, se bl.a. CBR (2023, s. 32).

Den økonomiske utviklingen etter fullskalainvasjonen mot Ukraina har vært bedre enn ventet. Det er tre forklaringer på dette: (1) Økonomien stimuleres av offentlige utgifter, (2) petroleumsinntektene har vært høye og (3) Russland har på en del områder klart å omgå de vestlige sanksjonene.

⁴ Lønnsandelen økte fra 38,5 prosent til 40,7 prosent, brutto driftsresultat gikk ned fra 53,8 prosent til 51,4 prosent og netto produktskatter økte fra 7,7 til 7,9 prosent. BNP-deflatoren utgjorde 6,3 prosent.

Boks 3.1 – Sektorer med strategisk betydning i Russland

Den russiske økonomien er beskrevet som et «*limited access system*» – altså dyp statlig innblanding i de fleste sektorene som sikrer at maktstrukturene opprettholdes over tid. I tillegg til staten, har særlig fire sektorer innflytelse på økonomien: virksomheter innen naturressurser (petroleum og mineraler), landbrukskonglomerater, produsenter innen kjernekraft og forsvarsindustrien. Staten er en viktig eier i alle sektorene, med unntak av mineralutvinning og landbruket (Connolly, 2018). Ifølge Gaddy og Ickes (2005) er det disse sektorene som genererer inntekter som øvrig næringsliv kan lene seg på – øvrige sektorer er altså ikke konkurransedyktige på verdensmarkedet. I tillegg bruker staten de strategisk viktige sektorene til å knytte andre stater tettere til seg. Et eksempel er våpeneksport, som ikke bare genererer inntekter, men også bidrar til alliansebygging.

Selv om det er andre sektorer, som f.eks. varehandel, transport og IT-sektoren (jf. Connolly, 2018), som klarer seg fint uten overføringer fra de strategiske sektorene, tilsier dette at sanksjoner rettet mot de strategiske sektorene kan få betydelige ringvirkninger for øvrig russisk økonomi.

3.2 Offentlige utgifter stimulerer økonomien

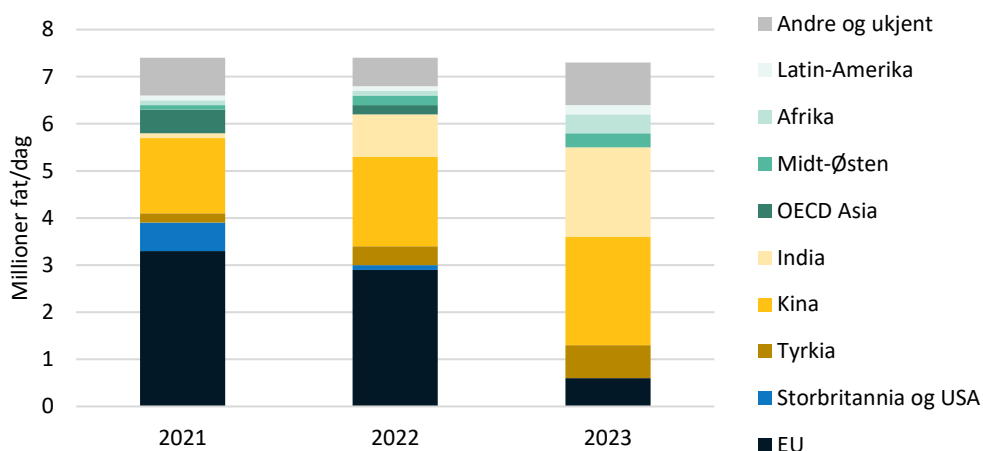
Budsjettimpuls måler en stats over-/underforbruk av budsjettmidler, målt i forhold til året før. Dersom overforbruket øker – altså at underskuddet på statsbudsjettet øker – sier vi at finanspolitikken er *ekspansiv*. Dette innebærer at statsbudsjettet bidrar til at BNP-veksten blir høyere enn den ville blitt dersom statsbudsjettet hadde blitt videreført på samme nivå som året før (Regjeringen, udatert; Chand, 1991).

Ifølge Finansministeriet utgjorde budsjettimpulsen 10 prosent av BNP i 2022 og 2023 (Finansministeriet, 2023, s. 31–32), fordelt på 4 prosent i 2022 og 5 prosent i 2023. Noe forenklet vil det si at Russlands BNP ville vokst med 4 prosent mindre i 2022 og 5 prosent mindre i 2023 dersom myndighetene ikke bedrev ekspansiv finanspolitikk. Siden Russlands økonomi likevel falt 1,2 prosent i 2022 og kun vokste 3,5 prosent i 2023 (CBR, 2024a), tilsier dette at økonomien kunne falt betraktelig uten budsjettimpulsen.

Budsjettimpulsen har blitt finansiert av økte inntekter fra olje og gass samt bruk av velferdsfondet. Russiske myndigheter legger til grunn at en oljepris på 60 dollar per fat vil gi årlige føderale inntekter på 8000 mrd. rubler (Finansministeriet, 2023a, s. 33). Som vist i Sendstad og Wicken (2023), har imidlertid prisen på russisk olje vært høyere enn dette helt siden februar 2022 (med unntak av perioden desember 2022–juni 2023). Prishoppet har medført at Russlands merinntekter fra petroleum utgjorde 3600 mrd. rubler i 2022 (Ibid., tabell 2.2) og 800 mrd. rubler i 2023 (se tabell 3.3 i dette notatet). Vi vil nå gå nærmere inn på inntektsgrunnlaget fra petroleum.

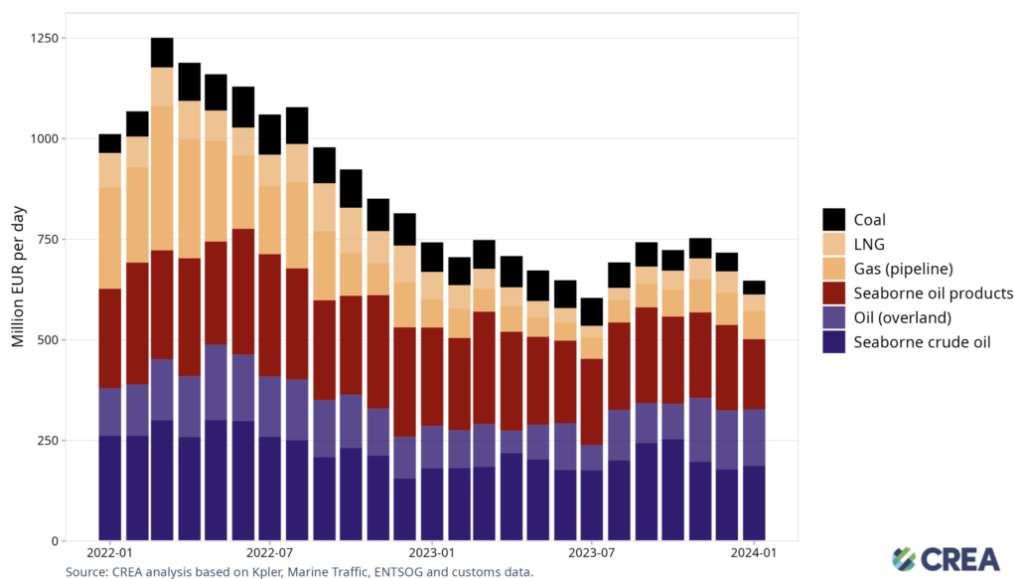
3.3 Høye, men fallende, petroleumsinntekter

Eksportvolumet av olje og petroleumsprodukter fra Russland har blitt opprettholdt på samme nivå gjennom hele krigen, til tross for innføring av pristak på olje og petroleumsprodukter for ett år siden. Data fra det internasjonale energibyrået viser at eksport av russisk olje kun har sunket fra 7,4 til 7,3 millioner fat per dag fra 2021 til 2023, se figur 3.1. Destinasjonen er imidlertid en annen. I 2021 gikk 53 prosent av oljeeksporten til EU, Storbritannia og USA, mens i 2023 hadde denne andelen falt til 8 prosent. I samme periode økte andelen som gikk til Tyrkia, Kina og India fra 26 til 67 prosent.

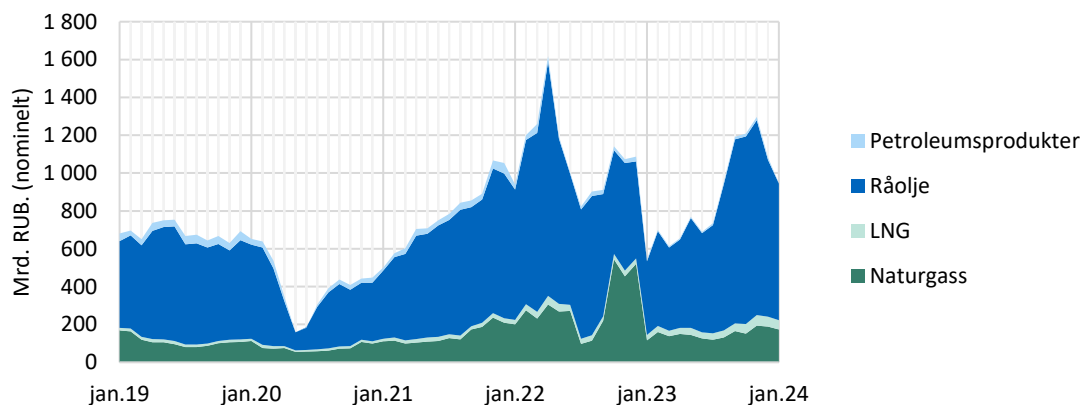
Figur 3.1 Russlands eksportvolum av råolje til ulike destinasjoner. Millioner fat per dag.
Kilde: IEA (2024).

Ved hjelp av informasjon hentet fra blant annet tolldata, har Centre for Research on Energy and Clean Air (CREA) funnet at inntektene fra sjøbåren olje og oljeprodukter har falt noe siden starten av 2022, mens spesielt gassinntektene har falt betraktelig fra de høye nivåene i 2022, se figur 3.2.

Figur 3.2 Russlands eksportinntekter fra petroleum. Millioner euro per dag.
Kilde: Levi (2024).

De høye eksportinntektene fra petroleumsnæringen har gitt betydelige økninger i de føderale inntektene. Informasjon fra Finansministeriet viser også at gjennom hele krigføringsperioden har de føderale inntektene fra olje og gass vært minst like høye som de var i perioden før fullskalainvasjonen, se figur 3.3. I lange perioder har inntektene til og med vært betydelig høyere enn de var før krigen. Inntektene har imidlertid falt fra 2022 til 2023 (se også kapittel 4.2).

Figur 3.3 Det føderale budsjettets inntekter fra olje og gass. Kilde: Finansministeriet (2024b).

I Sendstad og Wicken (2023) viste vi at pristaket for olje i stadig mindre grad ble overholdt. Det er tegn på at dette nå er i ferd med å snu, og at restriksjonene blir strammere. I oktober var prisrabatten for uralolje kun 11 prosent, men ved utgangen av 2023 hadde den økt til 18 prosent (Finansministeriet, 2024a). Gjennomsnittsprisen for uraloljen var da 64 dollar per fat, ned fra 82 dollar i oktober. Den økte prisrabatten kan være knyttet til tøffere sanksjonsoppfølging fra

USA (Psaledakis og Gardner, 2023). I februar rapporterte Reuters at Indias import av russisk olje falt for andre måned på rad (Verma og Narayan, 2024), og at flere fartøy med leveranser av Sokol-olje ikke fikk legge til kai i Sør-Korea som følge av sanksjonsinnstrammingene (Reuters, 2024). Dette er to eksempler på hvordan vestlige sanksjoner gjør det vanskelig for Russland å opprettholde inntektsgrunnlaget.

Samtidig finnes det også indikasjoner på at Russlands arbeid med å sikre oljeinntektene kan bli enklere på sikt. Russland og Kina samarbeider om å bygge ut infrastruktur som vil lette transporten av russisk olje til Kina (Reuters, 2023a). I november fremkom det at Rosneft, Gazprom og Novatek var i samtaler med det statseide China National Petroleum Corporation om felles utvikling av olje- og gassfelt og hydrokarbonhandel (Reuters, 2023b).

3.4 Internasjonal handel og sanksjonsomgåelser

Sanksjonene som treffer den russiske økonomien hardest omfatter i hovedsak utestengelse fra SWIFT, stopp i eksport av teknologi for olje- og gassutvinning og av flerbruksteknologier i tillegg til sanksjonene som er rettet mot transport av russisk olje og petroleumsprodukter. EUs luftrom er stengt for russiske fly og veitransportårene er stengt. I tillegg er det innført importforbud mot en rekke russiske varer, som for eksempel jern og stålprodukter, gull, kull, vodka og treverk (Sendstad mfl., 2023), men disse er av mindre betydning for den totale russiske økonomien.

Som vist i kapittel 3.3, har Russland i stor grad lykkes med å omgå sanksjonene som er rettet mot salg av russisk olje over pristaket. Dette har gjort at russiske myndigheter har kunnet opprettholde et høyt statlig forbruk. Sanksjonsomgåelsene innen oljetransport har vært mulig som følge av at en stadig økende andel av russisk olje transporteres av fartøy der det er usikkert hvem som har forsikret fartøyene (Heusaff, 2024) og hvem som er eierne (Parker, 2024). Det er et spørsmål om hvor lenge denne skyggeflåten vil fungere til sanksjonsomgåelser (Ibid.), men vi kan ikke ta for gitt at Russland ikke vil finne andre måter å få solgt oljen til høye priser på.

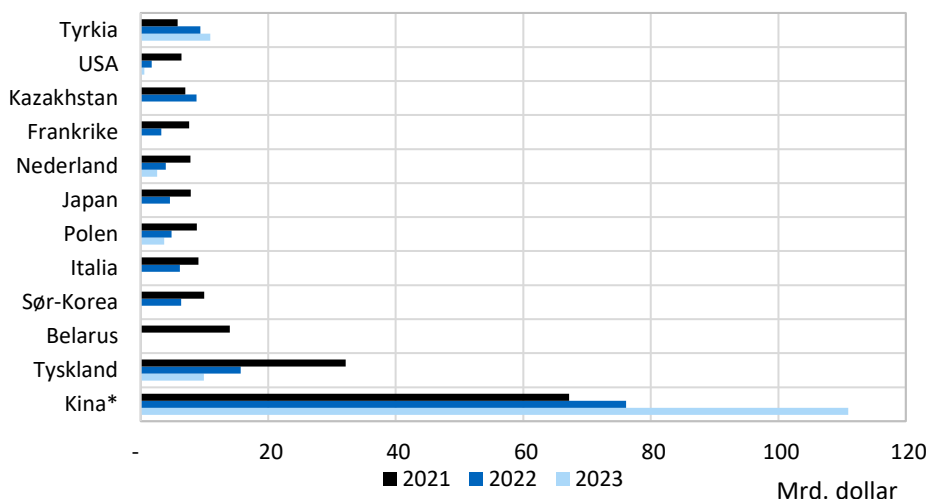
Eksport av varer til Russland har falt

Det er foreløpig ikke mulig å analysere hvordan handelen med Russland har utviklet seg i 2023, gitt dataene vi har tilgang på. Per mars 2024 var det kun 40 land med data for handel med Russland for 2023 (UN Comtrade, 2024a). USA, som i 2021 lå på 11. plass over land som eksporterte for mest verdier til Russland, hadde redusert sin eksport med 90 prosent i 2023. Handelsstrømmene var allerede i kraftig endring i 2022. USA reduserte da sin eksport til Russland med 73 prosent. Tyskland, som var landet som hadde den nest høyeste eksporten til Russland i 2021, hadde halvert sin. Noen få av landene på topp 12-listen⁵ økte eksporten: Kina, Kazakhstan og Tyrkia. Ellers reduserte alle de andre topp 12-landene⁶ sin eksport. Totalt utgjorde endringen i eksport for elleve av topp 12-landene (altså sett bort fra Belarus) en netto reduksjon i eksport på

⁵ Utvalget på tolv land er for å inkludere utviklingen til Tyrkia, som har økt sin eksport til Russland med 89 prosent, og gått fra å være 12. til å bli 3. eller 4. største eksportør (avhengig av om Belarus eksporterer mer eller mindre til Russland enn tidligere).

⁶ Sett bort fra Belarus, som ikke lenger rapporterer handelsdata.

30 mrd. dollar. Netto reduksjon i eksport fra 2021 til 2022 for alle land som rapporterte handelsdata for begge år utgjorde 50 mrd. dollar. Til tross for at Russland lyktes med å om dirigere deler av handelen, gikk altså Russlands tilgang på varer betraktelig ned mellom disse to årene. Det bør samtidig merkes at landene på denne listen som har kuttet i sin eksport til Russland, fortsatt stod for en fjerdedel av all eksport til Russland i 2022.

Figur 3.4 Eksport til Russland i 2021, 2022 og 2023 fra de 12 største eksportørene i 2021. Foreløpig har kun Nederland, Polen, Tyrkia, Tyskland og USA rapportert eksport for 2023. Kilde: UN Comtrade (2024a), *Tass (2024).

Selv om det foreløpig ikke foreligger offisielle tall for handel i 2023, er det imidlertid tegn på at om dirigeringen av handelen i større grad lykkes enn året før. Ifølge Tass (2024) økte kinesisk eksport til Russland med 47 prosent i 2023, til totalt 111 mrd. Dollar. Dette vil i så fall kunne erstatte en del av handelen som tidligere har foregått med Vesten.

Boks 3.2 – Økonomiske sanksjoners formål og effekter

Økonomiske sanksjoner kan defineres som «tvangspolitikk som drar nytte av påføringen av økonomiske kostnader og sosial stigma for å fremtvinge endringer av uønsket oppførsel» (Early og Cilizoglu, 2020, s. 438).

Forskningslitteraturen om økonomiske sanksjoner er omfattende (se blant annet Waage mfl., 2022), og viser at sanksjoner kan være både negative (straffende) og positive (belønnende). De negative virkemidlene omfatter blant annet å hindre flyt av kapital, varer og tjenester til landet som sanksjoneres, og kan også inkludere reiseforbud.

Connolly (2018) viser at sanksjoner som oftest har tre formål:

1. Primært formål med sanksjonene er å fremtvinge endring i politikk i landet som sanksjoneres.
2. Sekundært formål er å vise politisk handlekraft overfor egen befolkning for å bygge et eget positivt rykte.
3. Tertiært formål er at sanksjoner brukes for å opprettholde internasjonale normer. Ved å innføre sanksjoner mot en nasjon som agerer på tvers av internasjonale normer og spilleregler, kan andre bli avskrekket fra å handle på tilsvarende vis.

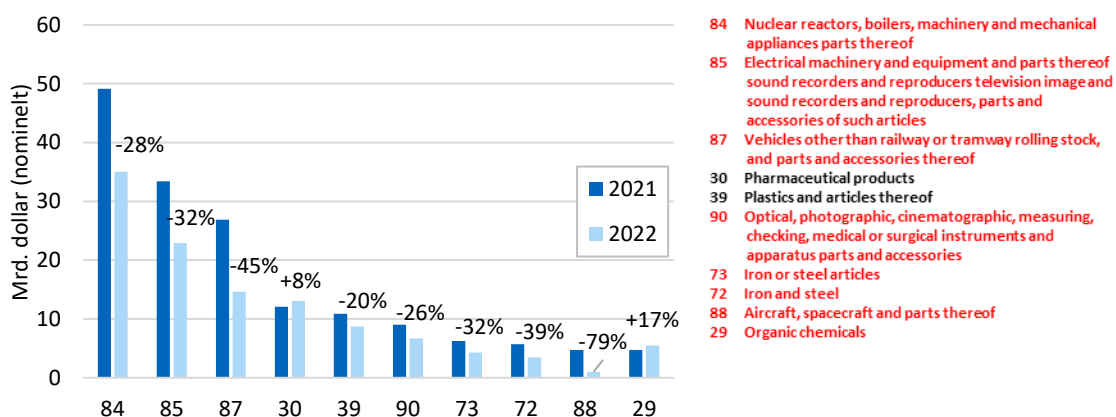
Hvor effektive sanksjonene er for å oppnå det primære formålet, viser seg å ha sammenheng med styresettet i landet som blir påført sanksjonene, og hva slags type sanksjoner som innføres. Brooks (2002) fant at sanksjoner som skader den makroøkonomiske utviklingen, og dermed medianvelgeren, er effektive mot demokratiske styresett. Autoritære ledere er imidlertid mer beskyttet mot slike effekter. Tvert imot, så kan sanksjonene føre til at lederne får mer støtte fra samfunnseliten, som kan profitere på nasjonens behov for importsubstitusjon. Argumentet understøttes av Blanchard og Ripsman (2009), som viser at ikke-demokratiske land omfordeler de knappe ressursene og skaper mektige økonomiske eliter. Enkelte forskere peker på at sanksjoner også kan skape en nasjonal samling rundt lederskapet («*rally 'round the flag*»), og at denne effekten er sterk i mer stabile politiske regimer (se bl.a. Lindgren og Waage, 2024). Denne effekten kan blant annet oppnås ved å kontrollere informasjon.

Som følge av at sanksjonene kan ha betydelige negative konsekvenser for den generelle befolkningen, og ikke oppnå de ønskede effektene, har det i det siste tiåret vært mer bruk av såkalte «smarte sanksjoner». Målet er da å satse på mer målrettet og presis sanksjonering av den politiske ledelsen og eliten, for å øke sannsynligheten for politisk effekt (Lindgren og Waage, 2024). Denne type sanksjoner har også blitt iverksatt mot Russland.

Figur 3.5 viser hvilke varekategorier som har blitt eksportert til Russland. Der fremkommer det at det er noen få varekategorier som står for mesteparten av endringen i eksport mellom 2021 og 2022, og de er alle på listen over de mest eksporterte varene til Russland:

- Eksport av utstyr for kjernefysiske reaktorer (HS-kode⁷ 84) falt med 14 mrd. dollar (28 prosent).
- Eksport av elektronisk maskineri, utstyr og komponenter (HS-kode 85) har falt med 10 mrd. dollar (32 prosent).
- Kjøretøy unntatt tog og trikkevogner (HS-kode 87) falt med 12 mrd. dollar (45 prosent).
- Deler til fly og avionikk (HS-kode 88) falt med 3 mrd. dollar (79 prosent).

Faktisk viser gjennomgangen at det har vært fall i nesten samtlige varekategorier – de eneste unntakene er en økning i farmasøytiske produkter (+8 prosent), organiske kjemikalier (+17 prosent), uorganiske kjemikalier, inkludert radioaktive materialer (+28 prosent), og enkelte matvarer (frukt og kjøtt). Dette tilsier at selv om enkelte andre land erstatter eksporten fra Vesten, har det likevel ikke vært nok for å opprettholde ordinært konsum.

Figur 3.5 De ti største varegruppene som ble eksportert til Russland i 2021 og 2022. Prosenttallene viser endring fra 2021. Kilde: UN Comtrade (2024a). I listen til høyre står beskrivelse av HS-kodene. Alle som er markert med rødt inneholder varekategorier som er sanksjonert (Revenue, 2023).

Noen få land økte sin eksport av elektronisk maskineri, utstyr og komponenter (HS-kode 85), men det var ikke i nærheten av å erstatte bortfallet av vestlig eksport. Blant annet økte Armenia, Kazakhstan, Tyrkia og De forente arabiske emirater eksporten med totalt 2,4 mrd. dollar. Kina, India, Indonesia og Vietnam, som tradisjonelt har vært viktige allierte og handelspartnere med Russland, reduserte samtidig sin eksport med et tilsvarende beløp.

⁷ HS-kode står for *Harmonized System Codes* er standardiserte koder for å klassifisere varer som handles mellom land. Det brukes av tollmyndighetene i de ulike landene for å vurdere tollpåslag, og benyttes for å samle statistikk om verdenshandelen (International Trade Administration, udatert).

I den siste spørreundersøkelsen om økonomisk utvikling som den russiske sentralbanken har gjennomført blant bedrifter i de ulike regionene, fremkommer det at flere virksomheter innen maskinproduksjon rapporterer at det er umulig å substituere enkelte typer produksjonsutstyr, at det er knapp tilgang på enkelte komponenter, og at det er betalingsproblemer på tvers av landegrensene (betalinger blir returnert, og penger krediteres sakte) (CBR, 2024b, s. 19). Virksomhetene rapporterer også om store kostnadsøkninger, spesielt for komponenter til maskinproduksjon og innen olje- og mineralproduksjon. Årsaken skal være utfordringer med å få tak i komponenter som følge av sanksjoner, kostnadsøkninger som følge av rubelsvekkelse, og at erstatningene fra Asia har såpass mye dårligere kvalitet at komponentene må skiftes mye oftere (CBR, 2023, s. 30–31). Utfordringene gir også utslag i statistikken for prisvekst – fra januar 2023 til januar 2024 økte prisen på varer som går til produksjon av olje og naturgass med 59 prosent, koks 70 prosent, oljeprodukter 43 prosent og utvinning av metallmalm 45 prosent (Rosstat, 2024b, s. 123–124).

Boks 3.3 – Hva er en krigsøkonomi?

Galbraith (2001) beskriver at i en krigsøkonomi er den offentlige forpliktelsen å gjøre hva enn som er nødvendig for å støtte den militære innsatsen, å beskytte hjemlandet, og spesielt å opprettholde folkets fysiske velvære, solidaritet og moral. Rent konkret definerer han at en krigsøkonomi som «et sett med redskaper som en stat tar for å mobilisere sin økonomi for krigsproduksjon».

Kenton og Scott (2021) beskriver krigsøkonomi som økonomien til et land som er i krig, og at en krigsøkonomi innebærer at det må gjøres betydelige omprioriteringer i produksjonen av konsumvarer for å tilpasse produksjonen til behovene i forsvarsproduksjonen. Som oftest brukes skattepenger for å finansiere krigføringen, og i tillegg kan landet ta opp lån for å finansiere forsvarsutgifter. Land som ikke har en krigsøkonomi bruker derimot skatteinntekter og statsgjeld typisk til å finansiere infrastruktur og innenlandske satsingsprogrammer, som f.eks. utdanning. Forfatterne beskriver også at land med krigsøkonomi ofte opplever nedgang i øvrig produksjon og i innenlandsk samfunnsutvikling.

Moccia og Tomic (2022) har senere utvidet begrepet til å også omfatte ressurser som et land bruker for å stoppe voldsbruk (fra en fremmed statlig aktør), inkludert bruk av sanksjoner, og definerer krigsøkonomi som «et system som produserer, mobiliserer, allokterer, forbyr og fryser ressurser for å opprettholde eller for å stoppe vold».

Sistnevnte definisjon innebærer at man ikke kun kan regne med de direkte utgiftene som går til krigføring, men også indirekte kostnader som kommer som følge av at et samfunn prioriterer å vinne en konflikt over et annet samfunn. Et eksempel på en slik kostnad, er Russlands tap av inntekter ved å ikke eksportere gass via Nordstream II, eller EUs merkostnader ved å stoppe å importere olje fra Russland.

4 Russlands budsjettmessige prioriteringer

Etter Russlands fullskala invasjon av Ukraina i 2022, har informasjonstilgangen vært begrenset. Særlig har det vært svært lite informasjon tilgjengelig om det konsoliderte budsjettet. Konsolidert budsjett vil si summen av føderalt budsjett, regionale/lokale budsjetter og de statlige fondenes budsjetter. Mens enkelte utgiftsposter i hovedsak dekkes over det føderale budsjettet (forsvar og sikkerhet, klima, statsgjeld), dekkes andre primært over regionale og lokale budsjetter (offentlige helse-, utdanning-, kultur- og idrettstilbud) (Hakvåg mfl., 2021, s. 12). Informasjon om de konsoliderte utgiftene er derfor nødvendig for å danne seg et helhetlig bilde av russiske myndigheters politiske prioriteringer og satsingsområder.

4.1 De konsoliderte budsjettene og regnskapene viser at forsvar og sosiale formål prioriteres høyest

Foreløpige regnskapstall viser at det konsoliderte budsjettet gikk med et samlet underskudd på 3910 mrd. rubler i 2023 (Føderale finansmyndigheter, 2024). Underskuddet var størst i det føderale budsjettet (3230 mrd. rubler), mens regionale/lokale budsjetter og statlige fond gikk med et underskudd på i underkant av 700 mrd. rubler.

Finansministeriet og Russlands føderale finansmyndigheter har siden 2022 kun publisert overordnede tall for inntekter og utgifter i det konsoliderte budsjettet. Regnskapskammeret kom imidlertid med en rapport i tilknytning til budsjettutkastet høsten 2023, hvor de spesifiserte konsolidert utgiftsfordeling (Regnskapskammeret, 2023a). Tabell 4.1 viser fordelingen:⁸

Tabell 4.1 Russlands konsoliderte utgifter for perioden 2021–2026, nominelle tall.⁹
Kilde: Føderale finansmyndigheter (2024); Regnskapskammeret (2023a, s. 9); Regnskapskammeret (2023b, s. 29); Regnskapskammeret (2023d, s. 4); FFIIs egne beregninger.

Konsoliderte utgifter	2021		2022		2023		2024		2025		2026	
	regnskap				utkast		utkast		utkast		utkast	
	mrd. RUB	%	mrd. RUB	%	mrd. RUB	%	mrd. RUB	%	mrd. RUB	%	mrd. RUB	%
	47 073	100	55 182	100	59 376	100	67 623	100	67 327	100	70 568	100
Forsvarsformål	3 575	8 %	5 661	10 %	6 466	11 %	10 840	16 %	8 602	13 %	7 482	11 %
Rettsvesen og beredskap	2 504	5 %	3 033	5 %	3 485	6 %	3 666	5 %	3 572	5 %	3 725	5 %
Næringsformål og samferdsel	7 225	15 %	9 365	17 %	8 812	15 %	8 879	13 %	8 393	12 %	8 943	13 %
Utdanning	4 691	10 %	5 848	11 %	5 965	10 %	6 408	9 %	6 481	10 %	6 908	10 %
Helse	5 167	11 %	3 793	7 %	6 001	10 %	6 740	10 %	6 918	10 %	7 229	10 %
Sosiale formål	16 002	34 %	12 540	23 %	18 352	31 %	19 716	29 %	20 637	31 %	21 674	31 %
Andre politikkområder	7 909	17 %	14 942	27 %	10 295	17 %	11 374	17 %	12 724	19 %	14 607	21 %

⁸ Regnskapskammeret samler mindre budsjettposter i sekkeposten «andre politikkområder».

⁹ Konsoliderte tall for 2022 er ikke tilgjengelig samlet. Året 2022 i tabell 4.1 er derfor en beregning basert på Regnskapskammerets opplysninger om utgiftsfordeling i lokale og regionale budsjetter, samt tilgjengelige opplysninger om det føderale budsjettet. Tallene må ansees for å være omtrentlige. De statlige fondenes budsjetter er for eksempel ikke inkludert i Regnskapskammerets detaljerte oversikt. Utgiftene til disse ligger derfor i 2022 under «Andre politikkområder». I realiteten går utgifter hit særlig til postene «Helse» og «Sosiale formål». Tabell 4.1 viser derfor

Som tabell 4.1 viser, har konsoliderte utgifter til «Forsvarsformål» økt kraftig siden 2021. Hovedårsaken til den betydelige økningen er høyere bevilgninger til forsvar over det føderale budsjettet. Forsvaret finansieres likevel i større grad enn før også over regionale og lokale budsjetter. Tidligere var det vanlig at utgiftene herfra til «Forsvarsformål» lå på rundt 1–2 mrd. rubler årlig (Finansministeriet, 2024c). Ifølge dokumentasjonen fra Regnskapskammeret (2023a, s. 9) utgjør dette nå 59 mrd. rubler i 2023, 65 mrd. rubler i 2024, 68 mrd. rubler i 2025 og 73 mrd. rubler i 2026. Disse utgiftene skal hovedsakelig være knyttet til mobilisering og trening (Cooper, 2023, s. 10). Selv om finansieringen av forsvar over regionale budsjetter har økt, viser dette likevel at forsvar i hovedsak finansieres over det føderale budsjettet.

Russlands finansminister Anton Siluanov sa i fjor høst at budsjettets hovedprioritet var å øke Russlands forsvarsevne og sørge for at Russland nådde sine mål i Ukraina (Vedomosti, 2023). Et par uker senere uttalte han imidlertid at det var feil å anse budsjettet for å være et «militært» budsjett (Filonenko, 2023). Han medga at utgiftene til forsvar og sikkerhet var økt, men understreket at sosiale spørsmål hadde høyest prioritet (Ibid.).

Høyere offentlige inntekter (og utgifter) har ført til at russiske myndigheter har kunnet øke forsvarsutgiftene betraktelig uten å kutte særlig mye i andre utgifter. Til tross for en solid økning i utgiftene til «Forsvarsformål» i perioden 2021–2024, finner vi kun mindre endringer i utgiftene til andre politikkområder, vist i tabell 4.1.¹⁰

sannsynligvis for høye utgifter til «Andre politikkområder» og for lave utgifter til både «Helse» og «Sosiale formål» i 2022.

¹⁰ Som vist i fotnote 7, viser tabell 4.1 sannsynligvis for høye utgifter til «Andre politikkområder» og for lave utgifter til både «Helse» og «Sosiale formål» i 2022. Vi kan derfor ikke ta med 2022 i sammenligningen.

Boks 4.1 – Russlands kostnader ved krigføring i Ukraina sammenlignet med i Syria

Top-down-estimatet: Frem til nå har vi sett at Russland har forbrukt sine lagre for å opprettholde krigføringen mot Ukraina, hvilket vil si at kostnadene ved krigføringen må ha vært høyere enn forsvarsbudsjettene har tilsagt. Den kraftige budsjettøkningen i 2024 kan imidlertid tilsa at Russland nå må produsere materiell for å opprettholde kampkraften. Ved å sammenligne med forsvarsutgiftene fra 2021, finner vi at budsjettøkningen utgjør 6131 mrd. 2024-rubler (tilsvarer 67 mrd. dollar med dagens valuta). Dersom vi antar at budsjettøkningen utelukkende går til finansiering av krig, tilsier dette en daglig kostnad på 17 mrd. rubler.

Det er ulike faktorer som tilsier at kostnadene kan være både høyere og lavere enn dette. Russland kan ha omprioritert ordinære driftsmidler til fordel for krigføring i Ukraina, noe som tilsier at den daglige kostnaden ved krigføring kan være høyere. For eksempel, ble den store Zapad-øvelsen som var planlagt høsten 2023 avlyst (Dyner, 2023). På den andre siden kan deler av budsjettøkningen for eksempel gå til å finansiere økt industrikapasitet, eller nedbetale lån for industrien (Cooper, 2023, s. 15). Da vil den daglige kostnaden være lavere.

Bottom-up-estimatet: RAND har anslått at Russlands direkte kostnader for krigføringen i perioden 24. februar og ut august 2022 utgjorde 3000 mrd. rubler (Schatz og Reach, 2023). Dette tilsvarer om lag 24,5 mrd. 2024-rubler per dag. Kostnadene er beregnet ved å summere kostnader for luftoperasjoner, ammunisjonsforbruk, soldatenes lønninger m.m.

Det er altså betydelig usikkerhet knyttet til Russlands kostnader ved å føre krig, men basert på estimatene fra budsjettøkningen (top-down-estimatet) og fra RAND (bottom-up-estimatet) kan et røft anslag tilsa ca. 20 mrd. rubler per dag (ca. 220 mill. dollar).

Til sammenligning tilsa enkelte estimater at Russlands krigføring i Syria utgjorde om lag 4 mill. dollar, eller ca. 0,25 mrd. rubler, per dag (Hobson, 2015). Inflasjonsjustert til 2024-rubler, utgjør dette ca. 0,5 mrd. rubler per dag. Russiske myndigheter uttalte selv at de brukte 33 mrd. rubler på operasjonen i Syria (tilsvarende 68 mrd. 2024-rubler), men det er uklart om det var totalt for perioden 15. september 2015 til 16. mars 2016, eller om det kun var forbruket i 2015 (Tass, 2016). Avhengig av tidsintervall, tilsier dette en daglig kostnad på 0,4–0,6 mrd. 2024-rubler.

4.2 Det føderale budsjettet for 2023 gikk med et større underskudd enn planlagt

Russiske myndigheter forventet i fjor høst at det føderale budsjettet for 2023 ville bli gjort opp med et underskudd på 3001 mrd. rubler. Foreløpige regnskapstall fra Finansministeriet viser imidlertid at fjoråret endte med et noe større underskudd, på 3230 mrd. rubler, vist i tabell 4.2 (Finansministeriet, 2024e).

Tabell 4.2 Russlands føderale utgifter og budsjett for perioden 2023–2026, nominelle tall.
Kilde: Finansministeriet (2024e); Finansministeriet (2023b).

Føderalt budsjett		2023		2024	2025	2026
		utkast	regnskap	vedtatt	vedtatt	vedtatt
Inntekter	mrd. RUB	28 674	29 124	35 065	33 552	34 051
<i>hvorav andre inntekter</i>		19 810	20 302	23 561	21 793	22 636
<i>hvorav petroleumsinntekter</i>	mrd. RUB	8 864	8 822	11 504	11 760	11 415
Utgifter	mrd. RUB	31 675	32 354	36 661	34 383	35 587
Resultat	mrd. RUB	-3 001	-3 230	-1 595	-830	-1 536

Som det fremgår av tabell 4.2, viser regnskapet at både inntektene og utgiftene ble høyere enn budsjettet for i 2023. Olje- og gassinntektene endte omtrent 40 mrd. Rubler lavere enn budsjettet, mens andre inntekter økte med ca. 500 mrd. Rubler. Petroleumsinntektene er reelt sett redusert med 24 prosent siden 2022. Finansministeriet forklarer nedgangen i olje- og gassinntekter med et høyt sammenligningsgrunnlag i 2022, reduserte priser på uralolje i begynnelsen av 2023 og redusert russisk eksport av naturgass (Visloguzov, 2024).

Samtidig bør det bemerkes at budsjettet for 2024 og planrammene for perioden 2025–2026 legger opp til at petroleumsinntektene skal opp til samme nivå som de var i 2022. Regnskapskommeret har kritisert de optimistiske oljeprisanslagene, og stilt spørsmål ved hvor realistisk uraloljeprisen som er lagt til grunn for budsjettet i årene fremover faktisk er (Regnskapskommeret, 2023a, s. 10–11). De har også pekt på at inflasjonen trolig vil være høyere enn beregnet for 2024 (4,5 prosent) og at en vekslingskurs på 90,1 rubler per dollar kan være urealistisk (Regnskapskommeret, 2023c, s. 49–51). Flere russiske journalister har også vært skeptiske til anslagene – blant annet skrev en journalist i den uavhengige avisen Vazjnyje Istorii at «prognosene ser ut til å ha blitt forberedt akkurat slik myndighetene trenger» [...] og at budsjettets hovedoppgave er «å gi Putin inntrykk av at alt er bra, det er nok penger til krigen, men også til sosiale spørsmål og valget» (Grozovskij, 2023).

Føderale utgifter i 2023 var på sin side nesten 700 mrd. rubler høyere enn hva myndighetene forventet i fjor høst. Dette er likevel noe lavere enn hva som ble rapportert av Financial Times i november 2023 (Stognei og Seddon, 2023, referert i Sendstad og Wicken, 2023, s. 16). Russiske myndigheter har så langt ikke publisert oppdatert informasjon over hvilke politikkområder som ble styrket på tampen av fjoråret.

Det er enkelte endringer i utgiftsfordelingen fra fjorårets budsjettutkast til vedtatt føderalt budsjett for 2024. Den største endringen er at «Forsvarsformål» får omtrent 400 mrd. rubler mindre i vedtatt budsjett (Finansministeriet, 2023b). Forsvar er likevel soleklar føderal budsjettvinner i

2024, med 28 prosent av midlene. De største økningene i vedtatt budsjett finner vi på politikkområdene «Næringsformål og samferdsel», som er styrket med mer enn 300 mrd. rubler, og «Sosiale formål» som er økt med rundt 140 mrd. rubler.

Endringene i utgiftsfordelingen i det føderale budsjettet kan tyde på at det er noe press for å balansere forsvarssatsingen med andre typer utgifter. Opp mot presidentvalget i 2024 har det trolig vært viktig for regimet med gode nyheter fra fronten, men også å sikre økonomisk stabilitet i befolkningen. Vedtatt budsjett for 2024 sender likevel samme hovedsignal som budsjettutkastet: krigen skal vinnes.¹¹

4.3 Finansiering av budsjettunderskudd

Verdien av det nasjonale velferdsfondet falt betraktelig fra desember 2023 til januar 2024 – fra 13 433 mrd. rubler til 11 965 mrd. rubler, altså med 1500 mrd. rubler (11 prosent) (Finansministeriet, 2024d). Dette utgjør omtrent halvparten av underskuddet på det føderale budsjettet i 2023. Samtidig bør det merkes at velferdsfondets verdi økte i løpet av 2023 – ved inngangen til 2023 utgjorde det 10 435 mrd. Økningen skyldes imidlertid svekket rubelkurs. Fondets størrelse tilsier at det føderale budsjettet kan fortsette å gå med underskudd i flere år fremover før det er brukt opp. Siden mars 2022 har totalt 6500 mrd. rubler blitt hentet fra velferdsfondet for å dekke opp for underskudd (BOFIT, 2024). En videreføring av denne politikken, tilsier at Russland kan fortsette dagens utgiftsnivå i enda tre år. Deretter finnes det muligheter for generelle skatteøkninger, økt statsgjeld og innføring av ekstraordinære skattebetalinger, som vi blant annet så i Sendstad og Wicken (2023).

Underskuddet på det føderale budsjettet har også blitt finansiert ved å øke statsgjelden, og den må tilbakebetales. Informasjon om forfallsdatoer for både intern¹² og ekstern¹³ gjeld viser at de årlige nedbetalingene må økes med om lag 500 mrd. rubler fra og med 2025, se figur 4.1. Gjeldsforpliktelsene som har blitt inngått etter invasjonen forfaller imidlertid ikke før i 2029.¹⁴ Obligasjonene som har blitt utstedt nasjonalt, har blitt fordelt på lån som følger flytende rente (OFZ-PK), lån som blir inflasjonsjustert (OFZ-IN) og lån som tilbakebetales som en fast sum (OFZ-PD). Totalt utgjør fastsum-lånene 55 prosent av porteføljen. Fastsumlån innebærer en risiko for investorene, siden høy inflasjon kan føre til at tilbakebetalingene blir lite verdt.

I det føderale budsjettet for 2024–2026 er posten «betjening av statsgjeld» betraktelig høyere enn betalingsforpliktelsene for gjeld som forfaller. En mulig forklaring kan være at myndighetene legger opp til å betale ned på statsgaranterte lån, som per mars 2024 totalt utgjør 2400 mrd. rubler.¹⁵

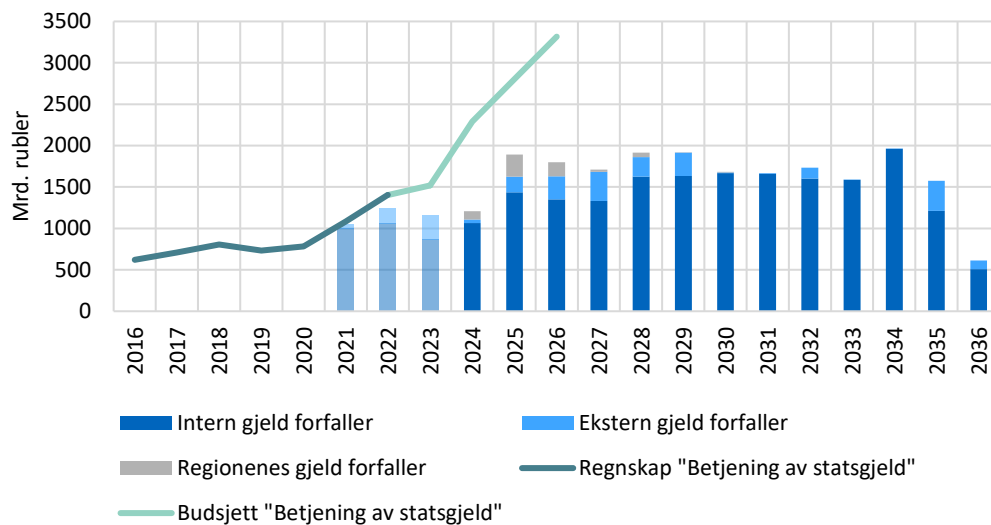
¹¹ Det må understrekes at budsjettene for årene 2025–2026 i stor grad må ansees for å være tentative. Budsjettene vil etter all sannsynlighet kunne endres betraktelig etter behov (for eksempel dersom krigen fortsetter etter 2024).

¹² Intern gjeld innebærer gjeld som er tatt opp i russiske rubler.

¹³ Ekstern gjeld innebærer at det er gjeld som er tatt opp fra utenlandske kreditorer, i en annen valuta.

¹⁴ En gjennomgang av historiske data over gjeld som skulle forfalle de enkelte årene, tilsier at gjeldsøkningen i 2025 er basert på forpliktelser som ble inngått i 2021.

¹⁵ Summen er sammenstilt basert på informasjon om statsgaranterte lån under intern og ekstern gjeld fra Finansministeriet (2024i, 2024j) og vekslingskurs per 1. mars 2024 (91,7 rubler per dollar). De statsgaranterte lånene utgjør henholdsvis 716 mrd. rubler (internt) og 18,7 mrd. dollar (eksternt). Dette er betraktelig lavere enn det som ble fore-

Figur 4.1 Oversikt over regnskapsførte nedbetalinger av gjeld (linjediagrammer) og gjeld som forfaller de kommende årene (stolpediagrammer). Gjennomsiktige stolper (2021–2023) er basert på historiske data over gjeld som forfalt de respektive årene. Kilder: Finansministeriet (2023b); Finansministeriet (2024e); Finansministeriet (2024f); Finansministeriet (2024g); Finansministeriet (2024h); CBR (2024d); International Financial Statistics (2024).

Foreløpig utgjør statsgjelden kun 18 prosent av BNP, altså lavere enn styringsregelen om en gjeldsgrad på maksimalt 20 prosent tillater. Budsjettet legger opp til å øke statsgjelden til 19,8 prosent i 2026 – en økning på totalt 8000 mrd. rubler fra dagens nivå (Tass, 2023). Dette innebærer at myndighetene planlegger å utstede nye obligasjoner for totalt 13 000 mrd. rubler, siden gjelden som forfaller i perioden 2024–2026 (totalt 5000 mrd. rubler) vil være nedbetalt i 2026. Finansministeriet har uttalt at de vil forsøke å holde gjeldsgraden under 20 prosent av BNP, men åpner for å bryte regelen dersom det blir nødvendig (Ibid.).

Selv om vi er usikre på om budsjettposten «betjening av statsgjeld» direkte kan sammenlignes opp mot kildene vi har funnet på gjeld som forfaller, er det likevel mulig å trekke konklusjoner: Stadig større andeler av det føderale budsjettet vil gå til å finansiere statsgjeld fremover. Det kan gjøre det utfordrende å opprettholde forbruket på dagens nivå uten å måtte omprioritere midler. Alternativt må myndighetenes høye gjeldsnedbetalinger fortsette, eller til og med øke, godt utover 2030-tallet.

speilet for 2024–2026-budsjettet (gjengitt i Sendstad og Wicken, 2023, s. 13). Historisk sett pleier russiske myndigheter å budsjettere for mye høyere statsgaranterte lån enn det som faktisk blir realisert, se Finansministeriet (2017, s. 18–19).

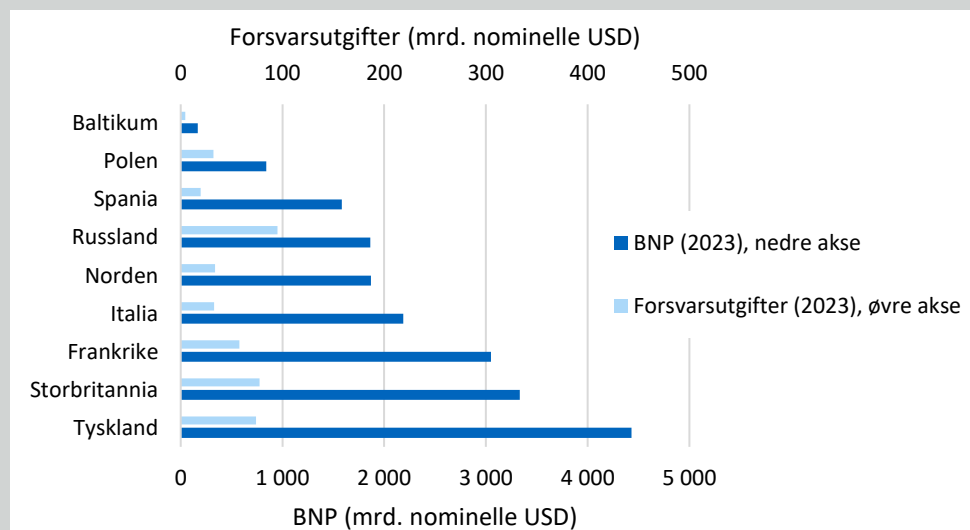
Boks 4.2 – I 2023 prioriterte Russland forsvar høyere enn alle NATO-landene i Europa

Figuren nedenfor viser en sammenstilling av forsvarsutgifter fra landenes rapportering til NATO (2024)¹ og BNP-tall fra IMF (2023b) for 2023 målt i dollar, der forsvarsutgifter måles langs den øvre akse, og BNP måles langs den nedre akse. Her fremkommer det blant annet at:

- Russlands BNP var like høyt som Nordens samlede BNP, mens forsvarsutgiftene var 181 prosent høyere.
- Russlands BNP var 44 prosent lavere enn Storbritannias BNP, mens forsvarsutgiftene var 23 prosent høyere.
- Russlands BNP var 58 prosent lavere enn Tysklands BNP, mens forsvarsutgiftene var 28 prosent høyere.
- Russlands BNP var 39 prosent lavere enn Frankrikes BNP, mens forsvarsutgiftene var 64 prosent høyere.

I 2023 fantes det ingen andre europeiske land som brukte mer penger på forsvar enn hva Russland gjorde.

Samtidig bør det merkes at NATO-Europas samlede forsvarsutgifter fortsatt var 332 prosent høyere enn Russlands forsvarsutgifter i 2023. Tyskland, Storbritannia og Frankrike står til sammen for halvparten av disse utgiftene.

Forsvarsutgifter og BNP i 2023 for Russland og utvalgte land/områder i Europa. Merk at skalaen for forsvarsutgifter og BNP er 1:10.

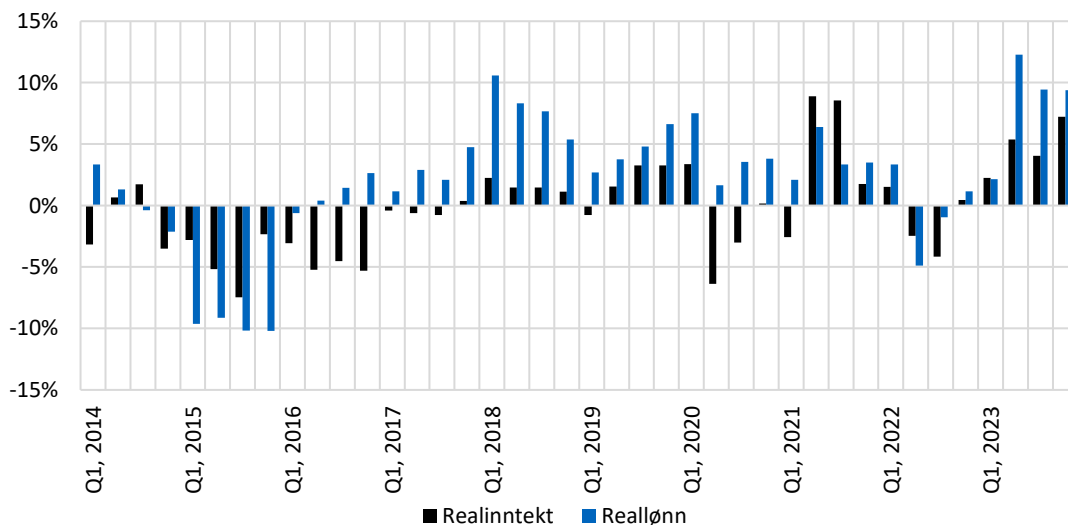
¹ Russiske forsvarsutgifter («alle kjente forsvarsrelaterte bevilgninger») er hentet fra Sendstad og Wicken (2023), mens de svenske forsvarsutgiftene er hentet fra Janes (2024). I tallene for Norden har vi ekskludert Island siden de ikke bruker penger på forsvar.

5 Sosioøkonomisk utvikling

5.1 Lav arbeidsledighet og høy reallønnsvekst

Den høye etterspørselen i samfunnet (se kapittel 3.1) har gitt seg utslag i både svært lav arbeidsledighet og høy lønnsøkning. I figur 5.1 viser vi utviklingen i reallønn sammenlignet med tolv måneder i forveien for perioden januar 2014–desember 2023.

Ikke på noe tidspunkt siden 2014 har reallønnen vokst så mye over så mange måneder som i 2023. Ifølge Rosstat utgjorde reallønnsveksten i fjor 7,8 prosent (Rosstat, 2024b, s. 150).¹⁶ Figur 5.1 viser også at realinntekten følger en tilsvarende trend, selv om veksten i inntekt er noe lavere. Forskjell mellom lønn og inntekt er at inntekt tar hensyn til at renteinntekter, avkastning fra investeringer og statlige støtteordninger også kan endre seg. Endringer i lønn er bare en del av hva som regnes som inntekt. Realinntektsveksten i 2023 endte på 5,4 prosent (Rosstat, 2024b, s. 6),¹⁷ og den reelle økningen i pensjoner var på 3,3 prosent (Ibid., s. 160). Høyere lønnsvekst enn inntektsvekst tilsier at utviklingen gagnar arbeidstakere mer enn innbyggere som ikke mottar lønn, for eksempel pensjonister og trygdede. Arbeidsledigheten var ved utgangen av 2023 på rekordlave 2,9 prosent (Rosstat, 2024b, s. 283).

Figur 5.1 Prosentvis vekst i realinntekt og reallønn sammenlignet med tolv måneder tidligere. Kilde: Rosstat (2024e, 2024g, 2024h); FFIs egne beregninger.

¹⁶ Analyse av data fra Rosstat (2024h) tilsier imidlertid en reallønnsvekst på 5,4 prosent – det er uklart for oss hvordan Rosstat har kommet frem til sine all.

¹⁷ Data fra Rosstat (2024g) tilsier imidlertid en realinntektsvekst på 3,3 prosent.

Økningene i både realinntekt og reallønn er ujevnt fordelt mellom ulike regioner. De fem russiske føderasjonssubjektene med høyest gjennomsnittlig månedslønn hadde alle en reallønnsvekst under gjennomsnittet i 2023.¹⁸ Flere lavinntektsregioner hadde imidlertid uvanlig sterk reallønnsvekst i fjor. Eksempler er (Rosstat, 2024c):

- Orenburg oblast (+ 16 prosent),
- Kurgan oblast (+ 15 prosent),
- Republikken Tsjuvasjia (+ 15 prosent),
- Smolensk oblast (+ 13 prosent)
- Republikken Mari El (+ 12 prosent)
- Republikken Altaj (+ 11 prosent).

Enkelte av disse føderasjonssubjektene, blant annet Orenburg, Kurgan og Smolensk, har en betydelig produksjonsindustri, herunder forsvarsindustri. Forsvarsindustrien sliter med å skaffe nok personell, og fabrikker i disse områdene har lokket med lønninger som ligger 3–5 ganger høyere enn det lokale gjennomsnittet (56 Media, 2023; Porozova, 2023).¹⁹

En annen årsak til lønnsveksten kan være at et høyt antall personer fra de aktuelle regionene er rekruttert til krigen i Ukraina. Russiske myndigheter publiserer ikke informasjon om hvilke områder mobiliserte soldater kommer fra. Lønnsnivået i Russland varierer imidlertid betydelig mellom ulike regioner, og det er rimelig å anta at krigsdeltakelse er særlig attraktivt for personer fra lavinntektsområder. Alle føderasjonssubjektene nevnt i avsnittet over hadde før krigens start et gjennomsnittlig lønnsnivå godt under landsgjennomsnittet²⁰ og en høy andel av befolkningen under den offisielle fattigdomsgrensen (Rosstat, 2024d). Inntekter i form av rekrutterte soldaters lønn, og eventuelle krigsskadeerstatninger, kan ha bidratt til reallønnsvekst. Det er også funnet tilsvarende endringer i bankinnskudd, som kan tyde på at krigen skaper ekstraordinære muligheter for inntjening i de fattige regionene. Solanko (2024, s. 8) fant at det var uvanlig høye bankinnskudd i flere områder, blant annet i republikkene Tuva, Tsjetsjenia, Burjatia og Altaj. Innskuddene kan komme fra lønninger til mobiliserte og rekrutterte soldater samt eventuelle krigsskadeerstatninger og utbetalinger til etterlatte (Ibid.). Tidligere analyser gjort av bakgrunnen til mobiliserte russiske soldater har også funnet at disse hovedsakelig er fra fattige og avsidessliggende regioner (Savina og Bontsj-Osmolovskaja, 2022).

Reallønnsvekst og lav arbeidsledighet fremmer sosial og politisk stabilitet. I en undersøkelse gjort av Levadasenteret i februar 2024 svarte et rekordhøyt antall russere at de støtter Putin

¹⁸ Tsjukotka autonome område, Yamal-Nenetsk autonome område, Moskva by, Magadan oblast og Kamtsjatka kraj (Rosstat, 2024c).

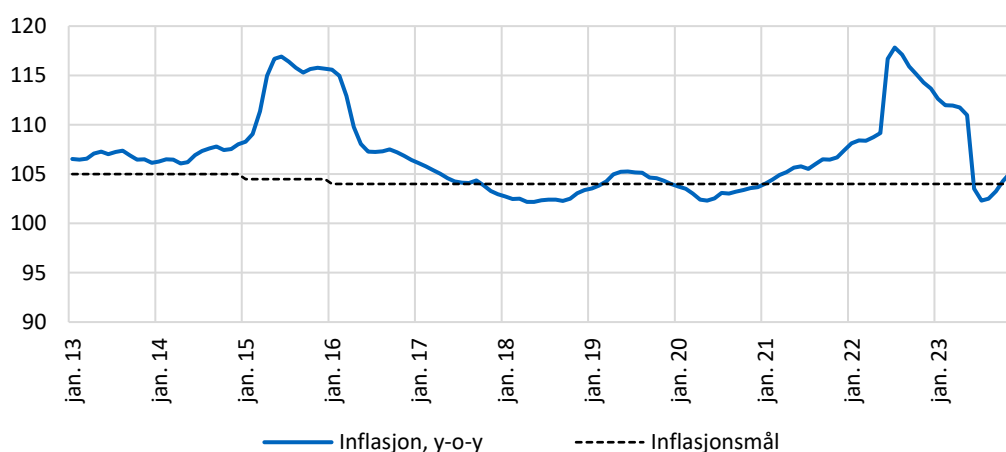
¹⁹ I Kurgan søkte for eksempel en lokal jobbportal i fjor høst etter freseoperatører med 1–3 års erfaring til «militær fabrikk». Startlønnen var på 155 000 rubler i måneden (Khedkhanter, 2024). Til en annen fabrikk i Kurgan søkes det nå etter CNC-operatører med minst ett års erfaring, med lønn opp til 237 000 rubler i måneden (Avito, 2024). Til sammenligning var gjennomsnittslønnen i Kurgan på ca. 50 000 rubler i måneden i 2023 (Rosstat, 2024b, s. 282).

²⁰ I 2021 lå en gjennomsnittlig lønning i alle disse føderasjonssubjektene mellom 35 000 og 40 000 rubler i måneden. På landsbasis var gjennomsnittet 57 244 rubler i måneden (Rosstat, 2024c).

(86 prosent) og at de mener utviklingen i Russland går i riktig retning (75 prosent) (Levadasenteret, 2024).²¹ Vi må tilbake til 2016 for å finne tilsvarende høye tall. Siden andre halvdel av 2022 har også spørreundersøkelser vist en gradvis økning i andelen russere som er positive til sin egen økonomiske situasjon (Volkov, 2023). Dette er særlig tydelig for mindre velstående deler av befolkningen, og økte inntekter og pensjoner trekkes frem som spesielt viktig (Ibid.). Hvorvidt disse trendene fortsetter, vil kunne påvirkes av om myndighetene fortsetter å prioritere sosiale spørsmål høyt også etter vårens presidentvalg. Staten har foreløpig ikke nedprioritert andre samfunnsoppgaver i særlig grad for å finansiere forsvarssatsingen. En eventuell ny mobiliseringsrunde til krigen i Ukraina etter valget vil kunne føre til økt misnøye i befolkningen.

5.2 Høy prisvekst

Prisveksten i Russland har vært høy siden mars 2022, med unntak av perioden mars–juni i 2023. Dette gjorde at sentralbanken har hevet renten i flere omganger, og at styringsrenten har vært 16 prosent siden 18. desember 2023 (CBR, 2024c).

Figur 5.2 *Prisnivå målt mot prisnivå samme periode året før (normert til 100).*
Kilder: Rosstat (2024f), Korhonen og Nuutilainen (2017).

Prisveksten er imidlertid ikke jevnt fordelt langs alle varekategorier. Generelt har pris på matvarer bidratt til høyere inflasjon,²² mens andre varegrupper, særlig det som dekkes av kommunale tjenester (for eksempel gass, vann, oppvarming og elektrisitet), ikke har hatt noen prisvekst (Rosstat, 2024b, s. 116–121). Dette kan være en indikasjon på at offentlige myndigheter tar høyere kostnader uten å overføre det på innbyggerne, eller at kostnadene ved å tilby kommunale tjenester ikke har vokst.

²¹ Målingene fra Levadasenteret må sees i sammenheng med at ytringsfriheten i Russland i praksis er fullstendig eliminert.

²² For eksempel økte prisen på egg over 40 prosent sammenlignet med året før, blant annet som følge av for lav import for å kunne dekke ordinær etterspørsel (Kuklychev, 2024).

Risikoen med høy prisvekst er at det kan lede til en lønns- og prisspiral (se boks 5.1). Frem til lønningene og prisene har konverget mot et nytt prisnivå, vil dette skape en betydelig usikkerhet for investorer og bedriftseiere, og føre til lavere investeringsnivåer og risiko for økonomisk ustabilitet.

Boks 5.1 – Lønns- og prisspiral

Lønns- og prisspiral er en betegnelse på sammenhengen mellom prisvekst og lønnsutvikling i en moderne økonomi. Hvis prisene stiger, for eksempel som følge av økte importkostnader, vil ofte lønningene følge etter som følge av indeksreguleringer, for at arbeidstakerne skal unngå redusert kjøpekraft. Når lønningene øker, vil igjen prisene stige, som igjen må kompenseres med ny lønnsregulering. Vanligvis vil dette konvergere mot et nytt lønns- og prisnivå (Stoltz, 2021).

6 Oppsummering

Vi innledet dette notatet med å vise til at russisk økonomi har klart seg bedre enn mange forventet etter fullskalainvasjonen av Ukraina. Med dette som utgangspunkt har vi analysert hovedårsakene til at den økonomiske utviklingen har gått så bra. Vi har også undersøkt hva som er forventningene til den videre utviklingen for russisk økonomi og hvordan befolkningens økonomi blir påvirket. Hovedfunn om de viktigste driverne for den russiske økonomiske utviklingen er oppsummert i kapittel 6.1, myndighetenes økonomiske prioriteringer i kapittel 6.2 og sosioøkonomisk utvikling i kapittel 6.3.

6.1 Hva er de viktigste driverne for den russiske økonomiske utviklingen?

- Den kraftige veksten i offentlige utgifter (8–9 prosent reell økning i både føderale og konsoliderte utgifter sammenlignet mot 2021-nivå) bidrar til at den russiske økonomien vokser. Sannsynligvis ville veksten vært negativ dersom de føderale utgiftene hadde forblitt på samme nivå som før fullskalainvasjonen.
- Det høye offentlige forbruket siden 2022 er muliggjort av høye petroleumsinntekter. De fremtidige utsiktene for petroleumsinntektene er usikre. På den ene siden forventer vi at sanksjonsinnstramminger fra Vesten (oppfølging av mellomledd som bidrar til sanksjonsomgåelser) kan redusere inntektene på kort sikt. På den annen side bidrar Kina til utbygging av infrastruktur for å transportere mer petroleum østover. Dette vil gjøre petroleumsinntektene mindre sårbare for vestlige sanksjoner på lengre sikt.

-
-
- Sanksjonene skader Russlands økonomiske utvikling og fører til lavere vekst enn hva som ville vært tilfellet uten sanksjoner. Det er likevel ikke nok til å hindre produksjonsnivået. Russland klarer fortsatt å få tak i varer i kategoriene som er sanksjonert, men eksportverdien innen varekategoriene har falt, og prisene har økt. Dette tilsier at Russland har dårligere tilgang på sanksjonerte varer enn tidligere, og at produksjonskapasiteten innen mange varekategorier som har vært avhengig av import har gått ned.
 - Inflasjonen i Russland er betydelig høyere enn inflasjonsmålet, og sentralbanken har hevet styringsrenten betraktelig for å dempe inflasjonen. Dersom tiltakene ikke lykkes, er det risiko for økonomisk ustabilitet og svekket økonomisk vekst.

6.2 Hvordan påvirker den økonomiske utviklingen myndighetenes evne til å finansiere krigen?

- Det føderale budsjettet er planlagt å gå med underskudd, og det er lagt optimistiske anslag til grunn for de budsjetterte inntektene. Dette kan tilsi at underskuddet blir større. Underskudd på det føderale budsjettet hentes generelt inn ved å øke statsgjeld, øke skatter og tappe velferdsfondet.
- Russlands økonomi er på vei til å bli en krigsøkonomi: landet tar opp gjeld og øker skatter for å finansiere forsvarsinnsatsen, og kapasiteten i forsvarsindustrien prioriteres på bekostning av annen industri. Samtidig finnes det fortsatt flere virkemidler igjen: foreløpig har ikke staten nedprioritert andre samfunnsoppgaver for å øke forsvarsinnsatsen.
- Størrelsen på statsgjeld som forfaller er ventet å øke fra 2025, mens midlene som settes av i det føderale budsjettet øker betraktelig mer. Dette kan tilsi at budsjettposten også vil finansiere for eksempel regionale lån eller statsgaranterte lån. Statsgjelden som er inngått etter invasjonen, forfaller imidlertid i hovedsak på 2030-tallet. Utfordringer knyttet til finansiering av krigen skyves dermed langt fremover i tid.
- Russlands kostnader ved å drive krig i Ukraina er betydelig høyere enn tidligere militære operasjoner. Et estimat på kostnader for krigføring i Ukraina, tilsier en daglig kostnad på 20 mrd. rubler. Til sammenligning ble kostnaden ved operasjonene i Syria i 2014 anslått å utgjøre om lag 0,5 mrd. 2024-rubler per dag.

6.3 Hvordan påvirker den økonomiske utviklingen den russiske befolkningen?

- Økonomisk teori om sanksjoner tilsier at disse kan bidra til økt støtte for regimet blant personer som står regimet nærmest. Dette skyldes at sanksjonene gir muligheter for personlige gevinster, for eksempel ved å overta handelsmuligheter etter at vestlige bedrifter har trukket seg ut, eller ved å etablere nye handelskanaler for å sikre tilgang på vestlige varer ad omveier.

-
- Høy etterspørsel etter arbeidskraft fører til svært lav arbeidsledighet og økte lønninger. Ikke på noe tidspunkt siden 2014 har reallønnen vokst så mye over så mange måneder som i 2023. Ifølge Rosstat utgjorde reallønnsveksten i fjor 7,8 prosent. Lønnsveksten varierer mellom ulike føderasjonssubjekter og er særlig sterk i flere lavinntektsområder. Arbeidsledigheten lå ved inngangen til 2024 på 2,9 prosent.
 - I 2023 var det også reelle økninger i inntekt og pensjon. Ifølge Rosstat var veksten på henholdsvis 5,4 prosent og 3,3 prosent. Høyere lønnsvekst enn inntekts- og pensjonsvekst tilsier at utviklingen gagnar arbeidstakere mer enn innbyggere som står utenfor arbeidslivet, for eksempel pensjonister og trygdede.
 - Reallønnsvekst og lav arbeidsledighet fremmer sosial og politisk stabilitet. En økt andel russere oppgir at de ser positivt på sin egen økonomiske situasjon. Denne trenden er særlig tydelig i mindre velstående deler av befolkningen. En eventuell ny mobiliseringsrunde til krigen i Ukraina kan føre til økt misnøye.

Referanser

56 Media (2023, 3. februar): Predpriyatija Orenburzja, vypuskajusjtsjije oboronnuju produktsiju, ostro nuzhdajutsja v kadrah. Hentet 6. mars 2024 fra <https://56orb.ru/news/2023-02-03/predpriyatija-orenburzhya-vypuskayuschie-oboronnuyu-produktsiyu-ostro-nuzhdayutsya-v-kadrah-2654044>

Avito (2024) Tokar TSJPU 5–6 razr. Na zavod (Vakhta). Hentet 6. mars 2024 fra https://www.avito.ru/kurgan/vakansii/tokar_chpu_5-6_razr_na_zavod_vahta_3359527399.

Blanchard, Jean-Marc F. og Norrin M. Ripsman (2008): A Political Theory of Economic Statecraft. *Foreign Policy Analysis* 4, s. 371–398.

BOFIT (2024): Russia plans further increases in government spending despite deficits. *BOFIT Weekly Review* 3/2024. https://www.bofit.fi/en/monitoring/weekly/2024/vw202403_1/.

Brooks, Risa A. (2002): Sanctions and Regime Type: What Works, and When? *Security Studies* 11:4, s. 1–50.

CBR (2023): Regional Economy: Commentaries by Bank of Russia Main Branches. No. 24, desember 2023. Hentet 6. mars 2024 fra https://cbr.ru/Collection/Collection/File/47707/report_06122023.pdf.

CBR (2024a): Macroeconomic survey of the Bank of Russia. February 2024. Hentet 12. februar 2024 fra https://www.cbr.ru/eng/statistics/ddkp/mo_br/.

CBR (2024b): Regional Economy: Commentaries by Bank of Russia Main Branches. No. 25, februar 2024. Hentet 6. mars 2024 fra https://cbr.ru/Collection/Collection/File/48938/report_07022024.pdf.

CBR (2024c): Key Rate. Hentet 13. mars 2024 fra https://www.cbr.ru/eng/hd_base/KeyRate/.

CBR (2024d, 1. januar): Official exchange rates on selected date. https://www.cbr.ru/eng/currency_base/daily/?UniDbQuery.Posted=True&UniDbQuery.To=01.01.2024.

Chand, Sheetal K. (1991): Fiscal Impulse Measures and Their Fiscal Impact. Kap. 5 i Bléjer og Cheasty (red.): *How to Measure the Fiscal Deficit*. Washington, D.C.: International Monetary Fund. <https://doi.org/10.5089/9781557751928.071>.

Connolly, Richard (2018): Russia's Response to Sanctions: how Western economic statecraft is reshaping political economy in Russia. Cambridge: Cambridge University Press.

Connolly, Richard og Mathieu Boulègue (2018): Russia's New State Armament Programme. Implications for the Russian Armed Forces and Military Capabilities to 2027. *Chatham House*

Research Paper. <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2018-05-10-russia-state-armament-programme-connolly-boulegue-final.pdf>.

Cooper, Julian (2023): Another budget for a country at war: Military expenditure in Russia's federal budget for 2024 and beyond. SIPRI Insights on Peace and Security. No 2023/11. Hentet 28. februar 2024 fra https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-12/sipriinsights_2312_11_russian_milex_for_2024_0.pdf

Dyner, Anna Maria (2023): Russian and Belarusian Military Drills. *The Polish Institute of International Affairs*. Hentet 14. mars 2024 fra <https://pism.pl/publications/russian-and-belarusian-military-drills>.

Early, Bryan R. og Menevis Cilizoglu (2020): Economic Sanctions in Flux: Enduring Challenges, New Policies, and Defining the Future Research Agenda. *International Studies Perspectives* 21:4, s. 437–477.

Filonenko, Valerij (2023, 16. oktober): Siluanov: Bjudzjet na 2024-2026 gody – ne vojennyj, a sotsialnyj. *Parlamentskaja Gazeta*. Hentet 28. februar 2024 fra <https://www.pnp.ru/politics/siluanov-byudzhet-na-2024-2026-gody-ne-voennyj-a-socialnyj.html>

Finansministeriet (2017): Public Debt Management Policy of the Russian Federation for 2017–2019. Hentet 21. mars 2024 fra https://minfin.gov.ru/common/upload/library/2017/08/main/2017-2019_Debt_Management_Strategy_Eng.pdf.

Finansministeriet (2023a): Osnovnyje napravlenija bjudzjetnoj, nalogovoj i tamozenno-tarifnoj politiki na 2024 god i na planovyj period 2025 i 2026 godov. Hentet 6. mars 2024 fra https://minfin.gov.ru/common/upload/library/2023/09/main/ONBNiTTP_2024-2026.pdf

Finansministeriet (2023b): Bjudzjet dlja grazhdan. Hentet 6. mars 2024 fra https://minfin.gov.ru/ru/performance/budget/process/utverzhenie/budget_citizen/

Finansministeriet (2024a, 9. januar): O srednej tsene na nef't marki Urals. Hentet 16. februar 2024 fra https://minfin.gov.ru/ru/press-center/?id_4=38813-o_srednei_tsene_na_neft_marki_urals.

Finansministeriet (2024b, 5. februar): Svedeniya o formirovanii i ispolzovanii dopolnitelnykh dokhodov federalnogo bjudzjeta v 2018-2024 godakh. Hentet 26. februar 2024 fra https://minfin.gov.ru/ru/statistics/fedbud/oil?id_57=122094-svedeniya_o_formirovanii_i_ispolzovanii_dopolnitelnykh_neftegazovykh_dokhodov_federalno_go_byudzheta_v_2018-2024_godakh.

Finansministeriet (2024c): Kratkaja informatsiya ob ispolnenii konsolidirovannogo bjudzjeta Rossijskoj Federatsii. Hentet 28. februar 2024 fra <https://minfin.gov.ru/ru/statistics/conbud/execute/>

Finansministeriet (2024d, 20. februar): Volume of the National Welfare Fund. Hentet 4. mars 2024 fra https://minfin.gov.ru/en/document?id_4=104686-volume_of_the_national_wealth_fund.

Finansministeriet (2024e): Kratkaja ezjegodnaja informatsija ob ispolnenii federalnogo bjudzjeta. Hentet 6. mars 2024 fra https://minfin.gov.ru/ru/statistics/fedbud/execute?id_57=80041-kratkaya_ezhegodnaya_informatsiya_ob_ispolnenii_federalnogo_byudzhet_a_mlrd_rub.

Finansministeriet (2024f): Redemption Schedule. Hentet 19. mars 2024 fra https://minfin.gov.ru/en/policy_issues/debt/domestic/payments.

Finansministeriet (2024g): Grafik pogasjenija gosudarstvennogo vnesjnego dolga Rossijskoj Federatsii po vidam dolgovykh objazatstv po sostojaniju na 1 janvarja 2024 goda. Hentet 19. mars 2024 fra https://minfin.gov.ru/ru/performance/public_debt/external/payments?id_57=305895-grafik_pogasheniya_gosudarstvennogo_vneshnego_dolga_rossiiskoi_federatsii_po_vidam_dolgovykh_obyazatelstv_po_sostoyaniyu_na_1_yanvarya_2024_goda

Finansministeriet (2024h): Nominalnaja summa dolga po tsennym bumagam subjektov Rossijskoj Federatsii i munitsipalnykh obrazovanij na 1 fevralja 2024 g. Hentet 19. mars 2024 fra https://minfin.gov.ru/ru/document?id_4=306249-nominalnaya_summa_dolga_po_tsennym_bumagam_subektov_rossiiskoi_federatsii_i_munitsipalnykh_obrazovanii_na_1_fevralya_2024_g

Finansministeriet (2024i): Tablitsy ezjemesjatsjnykh znatsjenij objoma gosudarstvennogo nutrennogo dolga Rossijskoj Federatsii. Hentet 21. mars 2024 fra https://minfin.gov.ru/ru/performance/public_debt/internal/structure?id_4=93479-tablitsy_ezjemesyachnykh_znachenii_obema_gosudarstvennogo_vnutrennogo_dolga_rossiiskoi_federatsii.

Finansministeriet (2024j): Gosudarstvennyj vnesjnij dolg Rossijskoj Federatsii (2011-2024gg.). Hentet 21. mars 2024 fra https://minfin.gov.ru/ru/document?id_4=69444-gosudarstvennyi_vneshnij_dolg_rossiiskoi_federatsii_2011-2024_gg.

Føderale finansmyndigheter (2024): Ispolnenije bjudzjetov. Hentet 28. februar 2024 fra <https://roskazna.gov.ru/ispolnenie-byudzhetov/konsolidirovannyj-byudzhet/191/>

Gaddy, Clifford og Barry Ickes (2005): Resource Rents and the Russian Economy. *Eurasian Geography and Economics* 46 (8), s. 559–583.

Galbraith, James K. (2001): The Meaning of a War Economy. *Challenge* 44:6, s. 5–12.

Grozovskij, Boris (2023, 2. oktober): Vojennyj bjudzjet khorosjego nastrojenija. *Vazjnyje Istorii*. Hentet 8. mars 2024 fra <https://istories.media/opinions/2023/10/02/voennii-byudzhet-khoroshego-nastroeniya/>

Hakvåg, Una, Pernille Engebretsen og Julie Helseth Udal (2021): Metode og tallgrunnlag i FFIs studier av russisk forsvarsøkonomi. FFI-rapport 21/02388.

Heusaff, Conall, Lionel Guetta-Jeanrenaud, Ben McWilliams, Georg Zachmann (2024, 12. februar): Russian crude oil tracker. Hentet 16. februar fra <https://www.bruegel.org/dataset/russian-crude-oil-tracker>.

Hobson, Peter (2015, 20. oktober): Calculating Russia's Costs of War in Syria. *The Moscow Times*. Hentet 14. mars 2024 fra <https://www.themoscowtimes.com/2015/10/20/calculating-the-cost-of-russias-war-in-syria-a50382>.

IEA (2024): Average Russian oil exports by country and region, 2021-2023. Hentet 16. februar 2024 fra <https://www.iea.org/data-and-statistics/charts/average-russian-oil-exports-by-country-and-region-2021-2023>.

IMF (2022a): Rising Caseloads, a Disrupted Recovery, and Higher Inflation. World Economic Outlook Update January 2022. Hentet 14. mars 2024 fra <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/01/25/world-economic-outlook-update-january-2022>.

IMF (2022b): World Economic Outlook April 2022: War Sets Back the Global Economy. Hentet 14. mars 2024 fra <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/04/19/world-economic-outlook-april-2022>.

IMF (2023a): Country Information. Hentet 14. februar 2024 fra <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WEO/WEO-Database/2023/October/country-information.ashx>.

IMF (2023b): World Economic Outlook Database: October 2023 Edition. Hentet 14. mars 2024 fra <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/October>.

IMF (2024): Moderating Inflation and Steady Growth Open Path to Soft Landing. World Economic Outlook Update January 2024. Hentet 14. mars 2024 fra <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/01/30/world-economic-outlook-update-january-2024>.

International Financial Statistics (2024): Exchange Rates selected indicators. Russian Federation. Annual. Hentet 20. mars 2024 fra <https://data.imf.org/regular.aspx?key=61545850>.

International Trade Administration (udatert): Harmonized System (HS) Codes. Hentet 5. mars 2024 fra <https://www.trade.gov/harmonized-system-hs-codes>.

Janes (2024, 14. mars): Jane's Defence Budget Spreadsheets. Nominal. Hentet 18. mars 2024 fra https://customer.janes.com/DefenceBudgetsReports/Display/JDB_A026-JDB_.

Kenton, Will og Michelle P. Scott (2021): War Economy: Definition, Priorities, Example. Hentet 29. februar 2024 fra <https://www.investopedia.com/terms/w/war-economy.asp>.

Khedkhanter (2024): Frezerovsjsjik na vojennyj zavod. Hentet 6. mars 2024 fra <https://kurgan.hh.ru/vacancy/88234675>

-
- Korhonen, Iika og Riikka Nuutilainen (2017): Breaking monetary policy rules in Russia. *Russian Journal of Economics* 3(4), s. 366–378. <https://doi.org/10.1016/j.ruje.2017.12.004>.
- Kuklychev, Yevgeny (2024, 12. januar): Putin's Plan to Fix Russia's Egg Crisis Backfires. *Newsweek*. Hentet 14. mars 2024 fra <https://www.newsweek.com/russia-egg-crisis-nato-turkey-export-backfires-h5n1-bird-flu-1860155>.
- Levadasenteret (2024): Indikatory. Hentet 13. mars 2024 fra <https://www.levada.ru/indikatory/>
- Levi, Isaac (2024): January 2024 – Monthly analysis of Russian fossil fuel exports and sanctions. Hentet 16. februar 2024 fra <https://energyandcleanair.org/january-2024-monthly-analysis-of-russian-fossil-fuel-exports-and-sanctions/>.
- Lindgren, Petter Y. og Kristin Waage (2024): Effekter av økonomisk statshåndverk – internasjonal faglitteratur og implikasjoner for norsk sikkerhet. FFI-rapport 24/00275.
- Moccia, Salvatore og Igor Tomic (2022): The New Meaning of a War Economy and the Effects of Improved Planning. *Challenge* 65 (3–4), s. 139–145, <https://doi.org/10.1080/05775132.2022.2107792>.
- NATO (2024, 14. mars): Defence expenditure of NATO countries (2014-2023). https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_223304.htm.
- Parker, Selwyn (2024, 13. februar): Russia's shadow tanker fleet runs into trouble. *Lowy Institute*. Hentet 14. mars 2024 fra <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/russia-s-shadow-tanker-fleet-runs-trouble>.
- Porozova, Irina (2023, 24. oktober): Vsjo radi raket i BMP. Vojennyje zavody iz Kurganskoj oblasti objavili okhoty na sverdlovskikh rabotnikov. *45.ru*. Hentet 6. mars 2024 fra <https://45.ru/text/job/2023/10/24/72840803/>
- Psaledakis, Daphne og Timothy Gardner (2023, 1. desember): US imposes fresh sanctions over shipment of Russian oil above price cap. *Reuters*. Hentet 14. mars 2024 fra <https://www.reuters.com/world/us-issues-fresh-sanctions-over-shipment-russian-oil-above-price-cap-2023-12-01/>.
- Regjeringen (udatert): Budsjettindikator/Budsjettimpuls. Hentet 5. mars 2024 fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/statsbudsjett/ord-og-begreper-i-statsbudsjettet/budsjettindikatorbudsjettimpuls/id2860041/>.
- Regnskapskammeret (2023a): Zakljutsjenije Stsjotnoj palaty Rossijskoj Federatsii na projekt federalnogo zakona «O federalnom bjudzjete na 2024 god i na planovyj period 2025 i 2026 godov» (osnovnyje polozjenija). Hentet 6. mars 2024 fra <https://ach.gov.ru/upload/iblock/278/tuxqzdc2zvaltacz8ysttz1cfe69te0u.pdf>

Regnskapskammeret (2023b): Operativnyj doklad. Hentet 6. mars 2024 fra <https://ach.gov.ru/upload/iblock/07a/f3925icrxo8veiakt2y6mvjqax8zrkb.pdf>

Regnskapskammeret (2023c): Zakljutsjenije Stsjotnoj palaty Rossijskoj Federatsii na projekt federalnogo zakona «O federalnom bjudzjete na 2024 god i na planovyj period 2025 i 2026 godov». Hentet 8. mars 2024 fra <https://ach.gov.ru/audit/>

Regnskapskammeret (2023d): Analititsjeskaja zapiska o khode ispolnenija federalnogo bjudzjeta za janvar – dekabr 2022 goda. Hentet 30.03.2023 fra <https://ach.gov.ru/audit/oper-2022>

Reuters (2023a, 18. september): Russia and China to build oil transshipment complex for \$686 mln. Hentet 14. mars 2024 fra <https://www.reuters.com/business/energy/russia-china-build-oil-transshipment-complex-686-mln-2023-09-18/>.

Reuters (2023b, 1. november): China, top Russian energy firms discuss developing oil and gas fields -CNPC. Hentet 14. mars 2024 fra <https://www.reuters.com/business/energy/china-top-russian-energy-firms-discuss-developing-oil-gas-fields-cnpc-2023-11-01/>.

Reuters (2024, 26. januar): Exclusive: Russia struggles to sell Pacific oil, 14 tankers stuck. Hentet 14. mars 2024 fra <https://www.reuters.com/markets/commodities/russia-struggles-sell-pacific-oil-14-tankers-stuck-sources-data-2024-01-26/>.

Revenue (2023): Manual on EU Sanctions in response to situation in Ukraine. Hentet 14. mars 2024 fra <https://www.revenue.ie/en/tax-professionals/tdm/customs/prohibitions-restrictions/manual-on-eu-sanctions-in-response-to-the-situation-in-ukraine.pdf>.

Rosstat (2024a): Rosstat predstavljajet pervuju otsenku VVP za 2023 god. Hentet 13. februar 2024 fra <https://rosstat.gov.ru/folder/313/document/230009>.

Rosstat (2024b): Doklad “Sotsialno-ekonomitsjeskoje polozjenije Rossii”. Janvar 2024 goda. Hentet 11. mars 2024 fra <https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/osn-01-2024.pdf>

Rosstat (2024c): Realnaja srednemesjatsjnaja natsjislennaja zarabotnaja plata rabotnikov po subjektam Rossijskoj Federatsii za 2000-2023 gg. Hentet 6. mars 2024 fra https://rosstat.gov.ru/labor_market_employment_salaries#

Rosstat (2024d): Uroven bednosti v tselom po Rossii i po subjektam Rossijskoj Federatsii. Hentet 11. mars 2024 fra <https://rosstat.gov.ru/folder/13397#>

Rosstat (2024e): K sootvetstvujusjtemu periodu predydusjtsjego goda. Hentet 1. mars 2024 fra <https://showdata.gks.ru/report/281096/>.

Rosstat (2024f): Indeksy potrebitelskikh tsen. Na vsjo tovary i uslugi po subjektam Rossijskoj Federatsii v 1992-2023gg. Hentet 1. mars 2024 fra <https://rosstat.gov.ru/statistics/price>.

Rosstat (2024g): Srednedusjevyje denezjnyje dokhody naselenija po Rossijskoj Federatsii (novaja metodologija). Hentet 11. mars 2024 fra <https://rosstat.gov.ru/folder/13397#>

Rosstat (2024h): Srednemesjatsjnaja nominalnaja natsjislennaja zarabotnaja plata rabotnikom v tselom po ekonomike Rossijskoj Federatsii v 1991-2023 gg. Hentet 11. mars 2024 fra https://rosstat.gov.ru/labor_market_employment_salaries

Savina, Sonja og Katja Bontsj-Osmolovskaja (2022): Kakije regiony otdali bolsje vsego muzjtsjin na vojnu. *Vazjnyje Istorii*, 5. oktober. Hentet 12. mars 2024 fra <https://istories.media/stories/2022/10/05/kakie-regioni-otdali-bolshe-vsego-muzhchin-na-voynu/>

Shatz, Howard J. and Clint Reach (2023): The Cost of the Ukraine War for Russia. Santa Monica, CA: RAND Corporation. Hentet 14. mars 2024 fra https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA2421-1.html

Sendstad, Cecilie, Julie Udal og Una Hakvåg (2023): Russisk forsvarsøkonomi 2022 – ustabilitet og usikkerhet. FFI-rapport 23/00908. Unntatt offentlighet.

Sendstad, Cecilie og Noah Wicken (2023): Den russiske regjeringens forslag til føderalt budsjett for 2024 og planperioden 2025–2026. FFI-eksternnotat 23/02302.

SIPRI (2023): Military Expenditure Database. Hentet 14. februar 2024 fra <https://milex.sipri.org/sipri>.

Solanko, Laura (2024): Where do Russia's mobilized soldiers come from? Evidence from bank deposits. BOFIT Policy Brief 2024 No. 1. Hentet 6. mars 2024 fra <https://publications.bof.fi/handle/10024/53281>

Stoltz, Gerhard (2021): Lønns-pris-spiral. *Store norske leksikon*. Hentet 4. mars 2021 fra <https://snl.no/1%C3%B8nns-pris-spiral>.

Tass (2016, 17. mars): Russia's Syria operation cost over \$460 million – Putin. Hentet 14. mars 2024 fra <https://tass.com/politics/863079>.

Tass (2023, 13. oktober): V Minfine zajavili, tsjto budut narasjtsjivat objom gosdolga Rossii. Hentet 21. mars 2024 fra <https://tass.ru/ekonomika/18299461>.

Tass (2024, 9. februar): Russia, China complement each other in high tech, energy sectors — Putin. Hentet 14. mars 2024 fra <https://tass.com/politics/1744095>.

Udal, Julie og Cecilie Sendstad (2022): Den russiske regjeringens forslag til føderalt budsjett for 2023 og planperioden 2024–2025. FFI-eksternnotat 22/02328.

UN Comtrade (2024a): Trade Data. Hentet 11. mars 2024 fra <https://comtradeplus.un.org/TradeFlow>.

UN Comtrade (2024b): Data Availability. Hentet 18. februar og 11. mars 2024 fra <https://comtradeplus.un.org/DataAvailability>.

Verma, Nidhi og Mohi Narayan (2024, 1. februar): India's oil imports from Russia hit 12-month low in Jan as sanctions bite. *Reuters*. Hentet 14. mars 2024 fra <https://www.reuters.com/markets/commodities/indias-oil-imports-russia-hit-12-month-low-jan-sanctions-bite-2024-02-01/>

Vedomosti (2023, 3. oktober): Siluanov zaveril, tsjto bjudzjetnykh resursov khvatit dlja vypolnenija spetsoperatsii. Hentet 14. mars 2024 fra <https://www.vedomosti.ru/economics/news/2023/10/03/998495-byudzhethih-resursov-hvatit>

Visloguzov, Vadim (2024, 11. januar): Bjudzjet perekhodnogo perioda. *Kommersant*. Hentet 28. februar 2024 fra <https://www.kommersant.ru/doc/6444931>

Volkov, Denis (2023, 28. desember): Uskorennaja adaptatsija: kak rossijane otsenivajut 2023 god i tsjego zhdut ot 2024-go. *Levadasenteret*. Hentet 12. mars 2024 fra <https://www.levada.ru/2023/12/28/uskorennaya-adaptatsiya-kak-rossiyane-otsenivayut-2023-god-i-chego-zhdut-ot-2024-go/>

Waage, Kristin, Petter Y. Lindgren, Sverre Nyhus Kvalvik, Martin Haukland, Thomas Blaauw Isaksen og Odin Dager Moe (2022): Økonomiske virkemidler for å oppnå strategiske mål – en oversikt. FFI-eksternnotat 21/00140.

Om FFI

Forsvarets forskningsinstitutt ble etablert 11. april 1946. Instituttet er organisert som et forvaltningsorgan. Med særskilte fullmakter underlagt Forsvarsdepartementet.

FFIs formål

Forsvarets forskningsinstitutt er Forsvarets sentrale forskningsinstitusjon og har som formål å drive forskning og utvikling for Forsvarets behov. Videre er FFI rådgiver overfor Forsvarets strategiske ledelse. Spesielt skal instituttet følge opp trekk ved vitenskapelig og militærteknisk utvikling som kan påvirke forutsetningene for sikkerhetspolitikken eller forsvarsplanleggingen.

FFIs visjon

FFI gjør kunnskap og ideer til et effektivt forsvar.

FFIs verdier

Skapende, drivende, vidsynt og ansvarlig.

